

Regeringens proposition

1982/83: 41

om ändringar i rättegångsbalken m.m.;

beslutad den 28 oktober 1982.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

OVE RAINER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att nya möjligheter införs att rätta felaktigheter i godkända strafförelägganden och förelägganden av ordningsbot. Det föreslås vidare att området för strafföreläggande utvidgas så att det högsta antal dagsböter som ett strafföreläggande får uppta höjs från 60 till 100.

Behörigheten för en ensamdomare i tingsrätt att avgöra brottmål utökas till att avse även brott med fängelse i högst sex månader i straffskalan, dock under förutsättning att endast böter ådöms. I syfte att förenkla handläggningen föreslås att reglerna om protokollföringen i hovrätterna och högsta domstolen ändras samt att rotelinnehavare i hovrätt skall få befogenhet att besluta om avskrivning av återkallade mål.

Reglerna i rättegångsbalken om lägsta och högsta bötesstraff vid penningböter för rättegångsförseelser anpassas till motsvarande bötesregler i brottsbalken. Vidare föreslås att ersättning till personundersökare i fortsättningen skall bestämmas enligt taxa. Propositionen innehåller också ett förslag om att fastighetsdomstol skall få behålla domförheten även om en ledamot får förfall under pågående huvudförhandling. Slutligen föreslås några rent redaktionella ändringar i rättegångsbalken.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1983.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 1 kap. 3 §, 2 kap. 4 §, 6 kap. 1 §, 9 kap. 9 §, 18 kap. 14 §, 30 kap. 10 § och 48 kap. 4 och 17 §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i 48 kap. skall införas en ny paragraf, 12 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som *ej* sker vid huvudförhandling eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som *hålles* i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket *icke* är stadgat svårare straff än böter.

när mål avgörs utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som *inte* sker vid huvudförhandling eller *vid* syn på stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål som *hålls* i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket *inte* är stadgat svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att det *inte* finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

2 kap.

4 §²

Hovrätt är domför med fyra lagfarna domare. Flera än fem lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän må ej sitta i rätten. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten domför även med den sammansättning som sägs i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling.

¹ Senaste lydelse 1975: 1288.

² Senaste lydelse 1976: 560.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av en lagfaren domare i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

6 kap.

1 §³

Protokoll skall föras för varje mål särskilt.

Över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen och ej sker vid sammanträde för förhandling, vare förande av protokoll ej erforderligt. Vid måls avskrivning, som ej sker i samband med förhandling, erfordras ej heller protokoll.

Protokoll behöver inte föras över handläggning som ej sker vid sammanträde för förhandling, om

1. handläggningen företas av en lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen,

2. de avgöranden som träffas vid handläggningen sätts upp särskilt och har tillkommit utan skiljaktig mening inom rätten, eller

3. målet avskrivs vid handläggningen.

När dom i brottmål vid underrätt utfärdas i förenklad form enligt 30 kap. 6 § får i stället för protokoll föras anteckningar enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av regeringen.

9 kap.

9 §⁴

Är i denna balk straff utsatt i böter, dock ej dagsböter, vare lägst *bötesstraff* tio kronor och högsta femhundra kronor.

Är i denna balk straff utsatt i böter, dock ej dagsböter, *skall* lägst *bötesstraffet* vara femtio kronor och högsta *ettusen* kronor.

18 kap.

14 §⁵

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma

³ Senaste lydelse 1981: 1093.

⁴ Senaste lydelse 1964: 166.

⁵ Senaste lydelse 1973: 240.

Nuvarande lydelse

rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ränta som avses i 8 § *tredje* stycket samt ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

30 kap.

10 §⁶

Vad i 2 och 7 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. I den mån ej annat föreskrivits *med stöd av 14 §*, skola ock bestämmelserna i 5 och 8 §§ tillämpas å sådant beslut, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Äger part fullfölja talan mot slutligt beslut eller göra ansökan om återupptagande, skall i beslutet givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

48 kap.

4 §⁷

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket ej stadgas svårare straff än böter, dock ej normerade böter, och beträffande brott, för vilket stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader. *Skola dagsböter följa å brottet*, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller *jämte* annat sådant brott som nu nämnts *finnes förskylla* högst *sextio* dagsböter.

Föreslagen lydelse

rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ränta som avses i 8 § *andra* stycket samt ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Vad i 2 och 7 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. I den mån ej annat föreskrivits, skola ock bestämmelserna i 5 och 8 §§ tillämpas å sådant beslut, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket ej stadgas svårare straff än böter, dock ej normerade böter, och beträffande brott, för vilket stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader. *Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet*, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller *tillsammans* med annat sådant brott som nu har nämnts *förskyller* högst *ett*hundra dagsböter.

⁶ Senaste lydelse 1969: 101.

⁷ Senaste lydelse 1976: 1137.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 a §

Finner åklagaren att ett straff-föreläggande, som har godkänts, till följd av skrivfel, felräkning eller annat liknande förbiseende innehåller en uppenbar oriktighet, skall han, sedan den som har godkänt föreläggandet har beretts tillfälle att yttra sig, besluta om rättelse av föreläggandet.

Rättelse får inte göras, om den som har godkänt föreläggandet motsätter sig det.

En rättelse får inte innebära att straffet höjs.

17 §⁸

Bestämmelserna i 6 § andra stycket 1, 2 och 4 samt i 7, 9 och 11 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föreläggande av ordningsbot.

Bestämmelserna i 6 § andra stycket 1, 2 och 4 samt i 7, 9, 11 och 12 a §§ gäller även i fråga om föreläggande av ordningsbot. Vad som sägs om åklagare i 12 a § skall därvid i stället avse polisman.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Den äldre lydelsen av 1 kap. 3 § gäller dock alltjämt vid huvudförhandlingar som har påbörjats förelagens ikraftträdande.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Regeringen meddelar bestämmelser om ersättning åt den som utfört eller biträtt vid utförande av personundersökning eller förordnats till förtroendeman samt åt läkare som avgivit intyg enligt 7 §. Sådan ersättning skall gäldas av statsverket.

Den som har utfört eller biträtt vid utförande av personundersökning eller har förordnats till förtroendeman enligt 4 § eller har avgett läkarintyg enligt 7 § har rätt till ersättning. Ersättningen betalas av staten.

⁸ Senaste lydelse 1968: 193.

¹ Senaste lydelse 1975: 720.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Regeringen meddelar bestämmelser om ersättning enligt första stycket. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får fastställa taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning åt den som utan biträde har utfört personundersökning. Detta gäller dock inte i sådana fall som avses i 9 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. När någon före ikraftträdandet har utsetts att utföra personundersökning, tillämpas äldre bestämmelser.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål**

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***3 §**

Fastighetsdomstol består av två lagfarna ledamöter, en teknisk ledamot och två nämndemän. Om särskilda skäl föreligger, kan efter ordförandens bestämmande ytterligare en teknisk ledamot ingå i domstolen.

I mål eller ärende angående arrende, hyra, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet består domstolen dock av två lagfarna ledamöter och tre nämndemän. Teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen i stället för en av nämndemännen, om målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl föranleder det.

Kan huvudförhandling i fastighetsmål beräknas kräva minst fyra veckor, får antalet lagfarna ledamöter utökas med en utöver det antal som anges i första och andra styckena. Om det är påkallat med hänsyn till målets omfattning eller annan särskild omständighet gäller detsamma om antalet nämndemän.

En av de lagfarna ledamöterna skall vara ordförande i fastighetsdomstolen. Denne utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. Den

En av de lagfarna ledamöterna skall vara ordförande i fastighetsdomstolen. Denne utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. An-

¹ Lagen omtryckt 1974: 1064.

Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 1064.

Nuvarande lydelse

andre lagfarne ledamoten skall vara lagfaren domare i tingsrätten eller i annan tingsrätt. Teknisk ledamot skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Nämndemännen bör vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin orts förhållanden.

Föreslagen lydelse

nan lagfaren ledamot skall vara lagfaren domare i tingsrätten eller i annan tingsrätt. Teknisk ledamot skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Nämndemännen bör vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin orts förhållanden.

Om det sedan huvudförhandling har påbörjats inträffar förfall för en av de lagfarna ledamöterna eller för en av nämndemännen eller, om två tekniska ledamöter deltar, för en av dem, är rätten ändå domför.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 122) om ändring i lagen (1929: 145) om skiljemän

Härigenom föreskrivs att ikraftträdandebestämmelserna till lagen (1976: 122) om ändring i lagen (1929: 145) om skiljemän skall ha nedan angivna lydelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

Har skiljeavtal slutits före ikraftträdandet, gäller fortfarande 9 och 18 §§ i deras äldre lydelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-08-12

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Petri

Lagrådsremiss om ändringar i rättegångsbalken m. m.

1 Inledning

Som ett led i strävandena att med bibehållen effektivitet och rättssäkerhet försöka åstadkomma besparingar och förenklingar inom rättsväsendet har inom justitiedepartementet behandlats ett antal förslag till begränsade ändringar i processlagstiftningen. Frågan om en mer genomgripande reform av underrättsprocessen kommer att tas upp i samband med behandlingen av rättegångsutredningens (Ju 1977:06) nyligen avlämnade delbetänkande (SOU 1982:25–26) Översyn av rättegångsbalken I – Processen i tingsrätt.

I sammanhanget tas också upp några frågor som syftar till en anpassning av processlagstiftningen till förändringar i annan lagstiftning eller som annars är av mera lagteknisk natur.

De olika förslagen tas upp i följande ordning.

1. Frågor angående strafföreläggande m.m. (avsnitt 2).
2. Vidgad ensamdomarkompetens i brottmål i tingsrätt (avsnitt 3).
3. Handläggning av avskrivningsbeslut i hovrätt (avsnitt 4).
4. Förande av protokoll vid föredragning i hovrätt och högsta domstolen (avsnitt 5).
5. Böter enligt rättegångsbalken (avsnitt 6).
6. Taxa för personundersökning i brottmål (avsnitt 7).
7. Domförhet i fastighetsdomstol vid förfall för någon av ledamöterna (avsnitt 8).
8. Vissa lagtekniska justeringar (avsnitt 9).

2 Frågor angående strafförelägganden m. m.

2.1 Gällande rätt

För att förenkla formerna för beivrande av bagatellförseelser infördes i samband med tillkomsten av rättegångsbalken (RB) ett särskilt utomprocessuellt skriftligt förfarande, kallat strafföreläggande, vilket handhas av åklagare. År 1966 kompletterades reglerna om strafföreläggande med en ny form av skriftlig handläggning genom polismans föreläggande av ordningsbot. Båda handläggningsformerna samordnades två år senare genom en delvis ny reglering i 48 kap. RB.

Strafföreläggande får utfärdas av åklagare beträffande brott som hör under allmänt åtal, om det för brottet inte är stadgat svårare straff än böter (dock ej normerade böter) eller om det för brottet är stadgat dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Strafföreläggandet innebär att den misstänkte föreläggs ett bötesstraff, som han får välja att godkänna eller inte godkänna. Antalet dagsböter som får föreläggas får uppgå till högst sextio (48 kap. 1–4 och 6 §§ RB).

Strafföreläggande godkänns genom att den misstänkte undertecknar och sänder till rikspolisstyrelsen en förklaring att han erkänner gärningen och godtar det straff (och den eventuella särskilda rättsverkan) som anges i föreläggandet. Den misstänktes ställningstagande måste göras inom viss i föreläggandet angiven tid. Normalt tecknas förklaringen på föreläggandet (48 kap. 9 § RB och 7 § strafföreläggandekungörelsen 1970:60). Har ett föreläggande godkänts, gäller det som dom som har vunnit laga kraft (48 kap. 3 § andra stycket RB). Godkännandet får emellertid verkan som lagakraftvunnen dom först när det har kommit rikspolisstyrelsen till handa. Har godkännandet i stället lämnats till åklagaren, skall strafföreläggandet anses godkänt när godkännandet kom in till åklagarmyndigheten. Om det är tveksamt om den misstänktes förklaring innebär ett godkännande, skall åklagaren pröva om ett godkännande föreligger (7 § strafföreläggandekungörelsen). Rikspolisstyrelsen underrättar åklagaren om att ett föreläggande inte har godkänts (9 § strafföreläggandekungörelsen).

Föreläggande av ordningsbot får utfärdas av polisman beträffande brott som hör under allmänt åtal, om det för brottet inte är stadgat annat straff än böter (dock inte dagsböter eller normerade böter). Riksåklagaren (RÅ) har till uppgift att i samråd med rikspolisstyrelsen göra ett urval av de brott för vilka ordningsbot skall få användas (48 kap. 13 och 14 §§ RB). Dessa finns angivna i RÅ:s beslut om ordningsbot för vissa brott (det senaste beslutet gäller fr.o.m. den 1 januari 1982, se SFS 1981:716). I detta anges även de bötesbelopp som i det enskilda fallet skall tillämpas för varje typ av brott.

Föreläggande av ordningsbot skall ske skriftligen. Den som föreläggs skall ges tillfälle att omedelbart godkänna föreläggandet. I undantagsfall får dock föreläggandet godkännas senare. Ett godkänt föreläggande gäller som dom som har vunnit laga kraft (48 kap. 3 och 16 §§ RB).

Om ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot inte omfattar annat än böter och böterna betalas till rikspolisstyrelsen utan att ett skriftligt godkännande har skett, skall betalningen anses som ett godkännande, såvida det inte framgår att den misstänkte inte har avsett att godkänna föreläggandet (48 kap. 11 och 17 §§ RB).

I militära brottmål får strafföreläggande användas endast om den misstänkte inte fullgör tjänstgöring vid försvarsmakten eller om hans tjänstgöring är av tillfällig art eller om målet har hänskjutits till åklagare på grund av att straffet har ansetts böra bestämmas till böter. Disciplinstraff får inte åläggas genom strafföreläggande (84 § andra stycket militära rättegångslagen 1948:472).

Om en polisman i samband med att ett föreläggande av ordningsbot har utfärdats och godkänts finner att föreläggandet innehåller en uppenbar oriktighet som avser annat än att ordningsbotsbeloppet är för lågt, får polismannen, om det kan ske genast, ge den misstänkte tillfälle att stryka över godkännandet. Gör han det, skall föreläggandet återkallas. Ett nytt föreläggande får därefter utfärdas (48 kap. 18 § RB).

I övrigt saknas möjligheter att rätta godkända förelägganden. Om fel har uppstått får i stället besvärslagarna användas. Enligt 59 kap. 5 och 6 §§ RB skall ett godkänt strafföreläggande undanröjas av tingsrätten efter besvär, om godkännandet inte kan anses som en giltig viljeförklaring, om det vid ärendets behandling har förekommit ett sådant fel att föreläggandet bör anses ogiltigt eller om föreläggandet annars inte överensstämmer med lag. Har ett strafföreläggande undanröjts, får därefter inte för samma gärning dömas till eller föreläggas svårare straff än i det undanröjda föreläggandet. Reglerna om besvär över strafföreläggande gäller även besvär över godkänt föreläggande av ordningsbot (59 kap. 9 § RB).

Besvärsvägen kan inte användas om föreläggandet är behäftat med ett materiellt fel, såsom t.ex. att den misstänkte över huvud taget inte har begått den gärning som föreläggandet har avsett. I sådana fall kan emellertid resning komma i fråga.¹

2.2 Rättelse av förelägganden

2.2.1 Rikspolisstyrelsens framställning

Rikspolisstyrelsen har i skrivelse den 16 juni 1981 till regeringen begärt att frågan om att införa vidgade möjligheter att rätta strafförelägganden och förelägganden av ordningsbot prövas. Styrelsen har därvid särskilt påpekat att vissa felaktigheter i förelägganden inte är av sådant slag att det finns förutsättningar att undanröja föreläggandet enligt 59 kap. 5 § RB. Skrivelsen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

¹ Jfr NJA 1951 s. 412, 1955 s. 557, 1956 s. 700 och 1963 s. 393 beträffande strafföreläggande samt NJA 1970 s. 380, 1970 s. 472, 1977 s. 67 och 1979 s. 476 beträffande föreläggande av ordningsbot.

2.2.2 Överväganden

Inledningsvis vill jag framhålla att, så länge ett föreläggande inte har godkänts, det torde kunna återkallas och ersättas med ett nytt.

Ett godkänt föreläggande däremot har samma rättsliga betydelse som en dom som har vunnit laga kraft. Med undantag för rättelsemöjligheten i 48 kap. 18 § RB beträffande föreläggande av ordningsbot kan godkända förelägganden inte bli föremål för något rättelseförfarande. Regeln i 30 kap. 13 § RB om domstols möjlighet att rätta skrivfel m. m. i domar och beslut har inte ansetts kunna tillämpas analogiskt på ifrågavarande förelägganden. Detta rättelseinstitut förutsätter nämligen ett tvåpartsförfarande och beslut av en från parterna fristående, handläggande instans (jfr prop. 1968:82 s. 86). Regeln i 48 kap. 18 § RB om återkallelse av ett godkänt föreläggande av ordningsbot bygger på att rättelsen görs omedelbart i anslutning till godkännandet och att både den handläggande polismannen och den misstänkte är samtidigt närvarande och överens om att häva godkännandet.

Endast oriktigheter av verklig betydelse bör föranleda rättelse i den form som anges i 48 kap. 18 § RB. Smärre felaktigheter utan saklig betydelse, t.ex. felstavning av den misstänktes namn eller oriktighet i fråga om hans adress torde kunna rättas informellt genom att polismannen gör en kompletterande anmärkning om detta på föreläggandet (jfr prop. 1968:82 s. 87). Även felaktigheter i personnummer kan rättas på detta sätt, om identiteten inte är ifrågasatt. Samma möjligheter till informella rättelser bör anses föreligga vid strafföreläggande.

Om en felaktighet i ett godkänt föreläggande inte är av det slaget att en informell rättelse kan ske finns det f.n. – bortsett från regeln i 48 kap. 18 § RB – bara två möjligheter att komma till rätta med detta. Den ena möjligheten är att begära resning. Den möjligheten är emellertid som redan har nämnts avsedd för de fall då föreläggandet är behäftat med ett materiellt fel. Den andra möjligheten är att anföra besvär hos tingsrätten. Som rikspolisstyrelsen har framfört torde vissa felaktigheter, som inte är materiella, ändå vara av sådant slag att de inte kan leda till ett undanröjande med stöd av besvärslagarna. Som exempel kan nämnas felaktigt eller ej angivet förseelsedatum, för högt botbelopp samt för strafförelägganden felaktigt angivet lagrum. Det är här fråga om felaktigheter som närmast har karaktären av skriv- eller räknefel eller liknande förbiseende (jfr 30 kap. 13 § RB). Det finns uppenbarligen ett behov av att kunna rätta även sådana fel på ett enklare sätt än att anföra besvär eller resning.

Som jag redan har framhållit bygger regeln i 30 kap. 13 § RB om domstols möjlighet att rätta skrivfel m.m. i domar och beslut på att det sker vid ett tvåpartsförfarande och genom beslut av en från parterna fristående instans. En från rättssäkerhetssynpunkt helt jämförbar ordning för rättelse av godkända förelägganden är knappast tänkbar, om en rättelsemöjlighet skall bli praktiskt användbar. Det kan emellertid knappast riktas någon

invändning mot att den som har utfärdat ett godkänt föreläggande rättar skrivfel och liknande felaktigheter i detta, under förutsättning att rättelsen inte är till den misstänktes nackdel såvitt avser brottspåföljden. Än mindre bör det möta hinder att vidta en rättelse som accepteras av den misstänkte.

Jag förordar sålunda att det nu införs möjlighet att rätta strafförelägganden och förelägganden av ordningsbot som till följd av skrivfel, felräkning eller annat liknande förbiseende har fått ett oriktigt innehåll. Rättelse av strafföreläggande bör i första hand göras av den åklagare som har utfärdat föreläggandet. Rättelse av föreläggande av ordningsbot bör göras av polisman i befälsställning. Innan rättelse sker bör den som har godkänt föreläggandet beredas tillfälle att yttra sig. Rättelse bör i princip inte få ske om vederbörande motsätter sig det. Även mot den misstänktes bestridande bör emellertid rättelse få ske om rättelsen uppenbarligen saknar betydelse för den misstänkte. Regeln kan i övrigt utformas med 30 kap. 13 § RB som förebild. Den nya regeln bör för strafförelägganden tas in i en ny paragraf i 48 kap. RB. Genom en ändring i 48 kap. 17 § RB kan regeln göras tillämplig även på förelägganden av ordningsbot.

Vad gäller den närmare utformningen av ifrågavarande regel vill jag först framhålla att den inte är tänkt att avse materiella felaktigheter i föreläggandet. Som materiella felaktigheter räknas t.ex. att den misstänkte över huvud taget inte har begått det brott som föreläggandet omfattar eller att han genom föreläggandet erhållit en påföljd som inte är stadgad för brottet. I sådana fall får liksom nu resning användas. Rättelsemöjligheten bör avse endast felaktigheter som beror på skrivfel, felräkningar eller liknande förbiseenden. Vanliga fel av detta slag i föreläggandena är att böterna har räknats ut fel vid sammanträffande av flera brott eller att fel lagrum eller fel datum för brottets begående har angetts. Rättelsen skall vidare avse uppenbara oriktigheter.

Den som har godkänt föreläggandet bör, som nyss har nämnts, beredas tillfälle att yttra sig, innan beslut om rättelse fattas. Om han samtycker till rättelsen eller om han inte hör av sig i anledning av underrättelsen om ifrågasatt rättelse, får rättelse ske. Föreskrifter om delgivning av underrättelser kan vid behov meddelas i förordning. Motsätter sig den som har godkänt föreläggandet att rättelse sker, får rättelse inte äga rum, såvida det inte är uppenbart att rättelsen saknar betydelse för den misstänkte. Om han motsätter sig viss del av rättelsen men samtycker till annan del av den, får rättelsen i princip endast omfatta den del vartill samtycke har lämnats. Det är därför viktigt att det av underrättelsen om ifrågasatt rättelse klart framgår vad den tilltänkta rättelsen avser.

I den nya paragrafen bör också tas upp en motsvarighet till regeln i 59 kap. 5 § andra stycket RB om att det, sedan ett strafföreläggande har undanröjts, inte för samma gärning får dömas till eller föreläggas svårare straff.

Regeln i 48 kap. 18 § RB föreslås finnas kvar även efter det att 17 § har

ändrats. Det innebär att rättelse med stöd av 18 § kan ske omedelbart i samband med att föreläggandet av ordningsbot har utfärdats och godkänts. Rättelse enligt 18 § är inte inskränkt till att gälla enbart uppenbara felaktigheter som beror på skrivfel, felräkning eller annat liknande förbiscende. Tillämpas 18 § blir resultatet att det felaktiga föreläggandet återkallas och att ett nytt föreläggande därefter får utfärdas. Den nya regeln i 17 § kan däremot utnyttjas både i de fall då felaktigheten upptäcks omedelbart när föreläggandet av ordningsbot har utfärdats och godkänts och i de fall då felaktigheten upptäcks senare. Tillämpas 17 § blir resultatet att en rättelse görs i det godkända föreläggandet. Det är således inte frågan om att återkalla eller undanröja detta.

2.3 Utvidgning av området för strafföreläggande

2.3.1 Riksåklagarens förslag

RÅ har i yttrande över departementspromemorian (Ds Ju 1981:18) Underrätternas sammansättning bl. a. föreslagit att den nuvarande gränsen sextio dagsböter för strafföreläggande höjs till etthundra dagsböter. Genom en sådan utvidgning skulle enligt RÅ åtskilliga rutinbetonade mål om rattonykterhet och grov olovlig körning kunna avgöras utan domstols medverkan.

RÅ:s förslag att höja gränsen från sextio till etthundra dagsböter har tagits upp i en inom justitiedepartementet den 7 april 1982 upprättad promemoria. Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av RÅ, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare och Föreningen Sveriges åklagare. En sammanfattning av remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

2.3.2 Strafföreläggandeinstitutets tidigare utbyggnad

När strafföreläggande infördes i samband med tillkomsten av RB begränsades det till brott med endast böter i straffskalan. Det fick inte heller avse mer än högst 20 dagsböter. Gränsen höjdes till 40 dagsböter år 1954 (prop. 1954:200, 1 LU 25, rskr 332). Genom att fängelse år 1966 utgick ur straffskalan för vårdslöshet i trafik, som inte var att bedöma som grov, öppnades ett nytt stort område för tillämpningen av strafföreläggande (prop. 1966:100, 1 LU 33, rskr 272).

I prop. 1968:82 föreslogs viss möjlighet att använda strafföreläggande även vid brott för vilka stadgades böter eller fängelse i högst sex månader men som inte förskyllde högre straff än böter. Förslaget innebar att regeringen bemyndigades att meddela förordnande om att strafföreläggande fick användas vid vissa brott, i vilkas straffskalor ingick förutom böter även fängelse i högst sex månader. Vidare föreslogs en höjning av det antal

dagsböter som fick åläggas genom sådant föreläggande. Detta motiverades framför allt av att inom systemets ram skulle komma att rymmas även brott av något allvarligare art än som hittills varit fallet. Departementschefen ansåg att man utan betänkligheter borde kunna höja gränsen till 50 dagsböter och, när det gällde gemensamt straff för flera brott, 60 dagsböter. Förslaget godkändes av riksdagen (1LU 37, rskr 274).

1968 års brottmålsutredning behandlade i sitt slutbetänkande (SOU 1974:27) Mindre brott åtgärder för att förenkla formerna för beivrande av lindrigare brott, bl. a. frågan om en utvidgning av tillämpningsområdet för strafföreläggande. Utredningen avvisade därvid tanken på att införa en ordning enligt vilken förutsättningar skulle finnas för utfärdande av strafföreläggande beträffande alla brott som i det konkreta fallet förskyllde dagsböter. Detta skulle i praktiken innebära att en betydande del av brotten i brottsbalken (BrB) och nära nog samtliga brott i specialstraffrätten skulle kunna lagföras i denna summariska handläggningsform. Enligt utredningen skulle en sådan reform vara alltför långtgående. De flesta brott för vilka stadgades böter eller fängelse upp till ett år eller däröver var generellt att betrakta som så allvarliga att lagföring genom strafföreläggande fick anses utesluten. Som exempel nämnde utredningen vållande till annans död (3 kap. 7 § BrB), olaga frihetsberövande (4 kap. 2 § BrB), olaga tvång (4 kap. 4 § BrB), olaga hot (4 kap. 5 § BrB), ocker (9 kap. 5 § BrB) och trolöshet mot huvudman (10 kap. 5 § BrB).

I fråga om vissa andra brott – t. ex. otuktigt beteende (6 kap. 6 § BrB) och olovligt förfogande (10 kap. 4 § BrB) – kunde det visserligen enligt utredningen tänkas förekomma situationer där den straffbara gärningen var av mindre allvarlig art och förutsättningar således kunde finnas för att välja en summarisk handläggningsform. Brott av denna beskaffenhet borde dock enligt utredningen som regel lagföras genom domstolshandläggning. De ställde speciella krav på förundersökningen och straffbarhetsrekvisiten var inte sällan svårtolkade.

Enligt utredningen borde strafföreläggandets tillämpningsområde även i fortsättningen begränsas till sådana brott som allmänt uppfattades som mindre allvarliga överträdelser. De för brotten fastställda straffskalorna borde bli vägledande för den bedömningen. Utredningen ansåg att en naturlig gräns borde sättas vid den kategori av brott för vilka stadgades böter eller fängelse i högst sex månader.

Utredningen framhöll vidare att den dåvarande gränsen 50 dagsböter gav en relativt god spännvidd för straffmätningen. Den undersökning av bötespraxis som utredningen hade gjort (se SOU 1974:27 s. 103) visade klart att domstolarna sällan gick över denna gräns. Domstolarnas straffmätningsprincip var av naturliga skäl vägledande för åklagarna. Utredningen föreslog dock att gränsen skulle höjas från 50 till 60 dagsböter. När gränsen 60 dagsböter hade passerats, hade enligt utredningen också gränsen för mindre brott överskridits.

Brottmålsutredningens förslag behandlades i prop. 1975/76:148. Dåvarande chefen för justitiedepartementet hänvisade därvid till de allmänna uttalanden i frågan om utvidgning av tillämpningsområdet för strafföreläggande som gjorts i 1966 och 1968 års propositioner (prop. 1966:100 s. 37 och 1968:82 s. 54). Han anförde att en utvidgning av tillämpningsområdet för strafföreläggande liksom dittills borde genomföras med försiktighet och var därför inte beredd att föreslå att strafföreläggande skulle få användas vid alla de brott där böter ingick i straffskalan. En sådan generell utvidgning skulle enligt departementschefen leda till att det blev mycket svårt att avgöra vid vilka brott som man i praktiken borde använda strafföreläggande. Med den av utredningen valda linjen skapades en godtagbar avgränsning mellan brott som typiskt sett rymde gärningar av mindre allvarlig art och brott av annat slag. Departementschefen anslöt sig därför i propositionen till utredningens förslag att utvidga tillämpningsområdet för strafföreläggande till att generellt avse brott för vilket var stadgat dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Han godtog också utredningens förslag att höja gränsen för antalet dagsböter vid ensamt brott från 50 till 60 dagsböter och uttalade samtidigt att han inte fann det motiverat att höja gränsen ytterligare (prop. s. 172–173).

I anslutning härtil framhöll departementschefen att vissa brottstyper inom det föreslagna tillämpningsområdet av olika skäl var mindre väl ägnade för summarisk handläggning. Enligt hans mening måste brottet rattonykterhet i de flesta fall anses alltför allvarligt för att strafföreläggande borde få användas. Endast lindrigare fall av rattonykterhet borde kunna beivras genom strafföreläggande, t.ex. onykterhet vid förande av moped på tid och plats där annan trafik inte förekom eller bilkörning som begränsade sig till flyttning in i garage eller endast en kort sträcka på gata eller väg. I sådana och liknande fall och då alkoholhalten i blodet låg omedelbart över straffbarhetsgränsen borde enligt departementschefen förutsättningar finnas för att tillämpa strafföreläggande vid rattonykterhet.

I nu berörda delar godtogs propositionen av riksdagen (JuU 1976/77:11, rskr 90). Förslagen trädde i kraft den 1 juli 1977.

I samma proposition föreslogs också att regeringen skulle bemyndigas att förordna att strafföreläggande fick utfärdas även beträffande brott för vilket stadgades dagsböter eller fängelse i högst två år. Vid riksdagsbehandlingen av förslaget i denna del uttalade justitiekommittén (JuU 1976/77:11, s. 15) att en sådan utvidgning krävde ytterligare undersökning av vilka brottstyper som borde komma i fråga för en sådan vidare tillämpning av strafföreläggandeinstitutet. Utskottet uttalade också att det var ovisst om några större rationaliseringsvinster skulle kunna uppnås genom en sådan utvidgning. På grund härav och eftersom författningsregleringen av grundlagsskäl borde ges en annan utformning, avstyrkte utskottet bifall till propositionen i den delen. Riksdagen följde utskottet (rskr 1976/77:90).

2.3.3 Riksåklagarens anvisningar

RÅ har den 23 augusti 1977 meddelat anvisningar om tillämpningsområdet för strafföreläggande (RÅFS 1977:1). I dessa anvisningar anges bl. a.:

För valet mellan att väcka åtal och att utfärda strafföreläggande gäller som grundläggande regel att strafföreläggande skall användas i fall då förutsättningar därför föreligger (40 § första stycket åklagarinstruktionen). Vid bedömning härav är inte bara att beakta de formella förutsättningarna för strafföreläggande. Ytterligare ställs kravet att ansvarsfrågan är klarlagd. Vidare måste en avvägning ske av huruvida lagföring vid domstol är lämpligare med hänsyn till brottets art. Vissa brottstyper är av olika skäl mindre väl ägnade för summarisk handläggning. Detta gäller även vissa bötesbrott. Sålunda används inte strafföreläggande för beivrande av t.ex. ringa utpressnings- eller svindleribrott. En prövning från angivna utgångspunkter blir emellertid numera i större utsträckning aktuell på grund av den utvidgning av tillämpningsområdet för strafföreläggande som skett genom att det numera generellt omfattar alla brott med en straffskala av dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Bland sådana brott finns ett flertal som generellt sett inte bör beivras genom strafföreläggande och vissa beträffande vilka strafföreläggande i begränsad utsträckning kan användas.

RÅ har i anvisningarna bl. a. uttalat att brott mot 5, 6, 7, 17 (med undantag för 17 kap. 4 §) och 19 kap. BrB inte bör beivras genom strafföreläggande utan i stället prövas av domstol. I övrigt anges följande om vilka brottsbalksbrott som bör kunna handläggas genom strafföreläggande:

Ett visst utrymme finns för att använda strafföreläggande för ringa häleri (9:6) medan fråga om ansvar för häleriförseelse (9:7) kräver en bedömning som i allmänhet bör ankomma på domstol. För enklare typfall av häleriförseelse, där bedömningen kan bygga på fast domstolspraxis, bör dock strafföreläggande kunna användas. De enklaste och vanligast förekommande fallen av allmänfarlig vårdslöshet (13:6), t.ex. åstadkommande av mindre brand genom sängrökning eller genom att glömma stänga av elektrisk platta eller strykjärn, bör kunna beivras genom strafföreläggande. När det gäller brotten i 14 kap. finns mycket litet utrymme för att använda strafföreläggande med hänsyn främst till det inte sällan svårtolkade rekvisitet fara i bevishänseende. De renodlade och ringaste fallen av förvanskning av urkund (14:2), vars bedömning kan grundas på en stadgad domstolspraxis, bör dock kunna handläggas genom strafföreläggande. Strafföreläggande lämpar sig i allmänhet inte heller för beivrande av brotten i 15 kap. Den rättsliga bedömningen av sådana brott bör normalt göras av domstol. I begränsad utsträckning kan dock undantag göras för osant intygande och brukande av osann urkund (15:11), varvid samma bedömningsgrunder bör gälla som för förvanskning av urkund. Vissa brott i 16 kap. kan ifrågakomma för strafföreläggande. Detta gäller mindre allvarliga fall av ohörsamhet mot ordningsmakten (16:3) och störande av förrättning eller av allmän sammankomst (16:4). Fall av brott mot griftefriden (16:10) som närmast framstår som ordningsförseelser bör också kunna beivras genom strafföreläggande.

När det gäller specialstraffrättsliga brott sägs i anvisningarna att det får bedömas från fall till fall om de kan och bör beivras genom straffföreläggande. Enligt RÅ får rattonykterhet i de flesta fall anses vara ett alltför allvarligt brott för att straffföreläggande skall användas. Endast lindrigare fall av rattonykterhet bör normalt beivras genom straffföreläggande. RÅ hänvisar härvid till det departementschefsuttalande som tidigare återgivits (prop. 1975/76:148 s. 173).

2.3.4 Länsåklagarnas rekommendationer

Länsåklagarna har utfärdat rekommendationer till åklagarna beträffande normalstraff vid straffföreläggande. Det framgår av rekommendationerna från länsåklagarmyndigheten i Malmöhus län – som enligt uppgift från RÅ i allt väsentligt överensstämmer med övriga länsåklagarmyndigheters – att intervallet 51–60 dagsböter avses användas endast för brotten snatteri, bedrägligt beteende, (grov) olovlig körning, rattonykterhet och narkotikaförseelse. Beträffande rattonykterhet läggs till att straffföreläggande endast kan användas vid lindrigare fall och att intervallet 51–60 dagsböter avses bli använt endast vid kort körning, garagekörning eller liknande med bil eller motorcykel om alkoholhalten i blodet ligger mellan 0,70 och 0,79 promille.

2.3.5 Statistiska uppgifter

År 1980 ålades drygt 134 400 personer bötesstraff (i siffran ingår inte personer som godkänt föreläggande av ordningsbot för förseelser mot vägtrafikförfattningar; de utgjorde drygt 201 300 personer). Av dessa 134 400 personer ådömdes ca 38 700 påföljden genom dom-medan 94 500 godkände straffföreläggande och 1 200 godkände föreläggande av ordningsbot.

Det sammanlagda antalet personer som dömdes av domstol eller godkände straffföreläggande eller föreläggande av ordningsbot² år 1980 var 167 610.

Under första halvåret 1981 utfärdades cirka 48 400 straffförelägganden, varav ungefär en femtedel avsåg brott vars straffskala innehåller fängelse. Av dessa avsåg endast cirka 750 ett bötesstraff som var högre än 40 dagsböter. I 175 av dessa var straffet högre än 50 dagsböter. Av dessa 175 avsåg 74 fall snatteri, 65 fall olovlig körning och 14 fall rattonykterhet. Andra brott förekom endast i enstaka fall. Brott som inte har annat än böter i straffskalan medför endast i undantagsfall ett bötesstraff som överstiger 50 dagsböter.

När det gäller att bedöma vilka effekter en höjning av den översta gränsen för antalet dagsböter i straffföreläggande skulle få, är det av särskilt intresse att undersöka vilka bötesstraff som domstolarna vanligtvis dömer

² Exklusive förelägganden av ordningsbot för förseelser mot vägtrafikförfattningar.

ut för olika typer av brott. Någon officiell statistik för de senaste åren som utvisar detta finns inte tillgänglig. Inom justitiedepartementet har emellertid genomförts en undersökning av vilka bötesstraff (mätt i antalet dagsböter) som har dömts ut i Stockholms tingsrätt under fjärde kvartalet 1980. Undersökningen visar följande.

Under fjärde kvartalet 1980 dömde tingsrätten 1 300 tilltalade till enbart dagsböter för brott som kan beivras genom strafföreläggande. Av dessa dömdes 184 eller 14 procent till mer än sextio dagsböter. Av dessa 184 hade 127 erkänt brottsligheten i alla delar och inte heller haft annan invändning i ansvarsfrågan. Antalet tilltalade som dömdes till dagsböter för enbart rattonykterhet eller för en samlad brottslighet där rattonykterhet utgjorde huvudbrottet var 213. Därav fick 147 tilltalade (69 procent) mer än sextio dagsböter. Av dessa 147 hade 102 erkänt brottsligheten i alla delar och inte heller i övrigt haft invändningar i ansvarsfrågan.

2.3.6 Överväganden

Jag vill först framhålla att det med hänsyn till det ekonomiska läget och den växande arbetsbördan i de allmänna domstolarna är angeläget att på olika sätt rationalisera formerna för beivrande av brott utan att för den skull rättssäkerheten äventyras. Olika åtgärder i den riktningen har nyligen föreslagits i rättegångsutredningens delbetänkande (SOU 1982:25–26) Översyn av rättegångsbalken I – Processen i tingsrätt. Betänkandet är f.n. föremål för remissbehandling. I avvaktan på att ställning tas till förslagen i betänkandet kan det finnas anledning att genomföra en del mindre ingripande rationaliseringsåtgärder. En sådan åtgärd skulle kunna vara att medge ett ökat användande av strafföreläggande i stället för domstolsförfarande.

Flertalet remissinstanser har godtagit RÅ:s förslag att höja gränsen för tillåtet antal dagsböter i strafföreläggande från sextio till etthundra. Endast hovrätten för Västra Sverige (majoriteten om tre ledamöter – en ledamot är skiljaktig och tillstyrker förslaget), Norrköpings tingsrätt (majoriteten om sex ledamöter – tre ledamöter är skiljaktiga och tillstyrker förslaget) och Sveriges domareförbund har varit negativa. Enligt hovrätten för Västra Sverige bör ett ställningstagande till förslaget i varje fall föregås av en mer allmän och ingående översyn av lagstiftningen om strafföreläggande. Domareförbundet har avvisat förslaget bl. a. med hänvisning till att förfarandet vid strafföreläggande enligt förbundets uppfattning inte tillgodoser samma krav på rättssäkerhet som domstolsförfarande. Även Norrköpings tingsrätt (majoriteten) anför bl. a. rättssäkerhetsaspekter som skäl för att avstyrka förslaget.

Av det tillgängliga statistiska materialet framgår att åklagarna i dag i strafföreläggande använder intervallet 51–60 dagsböter i mycket liten utsträckning (endast i cirka 0,5 procent av samtliga strafförelägganden under första halvåret 1981). Böter inom detta intervall används främst för

brottet snatteri och olovlig körning. Inte heller intervallet 41–50 dagsböter används i någon större utsträckning.

Flera omständigheter talar emellertid för att en inte obetydlig rationaliseringsvinst skulle uppkomma om gränsen för strafföreläggande höjs från nuvarande 60 till 100 dagsböter. En sådan utvidgning skulle få betydelse främst när det gäller rattonykterhet och i viss mån olovlig körning. I fråga om rattonykterhet förutsätts givetvis att brottet över huvud taget kan bli föremål för erkännande. Dåvarande chefen för justitiedepartementet har i ett annat lagstiftningsärende som sin mening uttalat att det vid s. k. promillebrott är befogat att tala om erkännande, om den tilltalade medger de faktiska omständigheterna och godtar analysresultatet (prop. 1980/81:175 s. 8). Uttalandet mötte inte någon erinran under riksdagsbehandlingen (JuU 1981/82:6, rskr 33).

En komplikation som tidigare fanns vid trafikonykterhetsbrott och som motiverade att sådana brott nästan undantagslöst beivrades genom domstolsförfarande var det s. k. tillbakaräkningsproblemet. Brottsförutsättningarna för rattfylleri och rattonykterhet ändrades emellertid år 1974 så att tillbakaräkning i stort sett inte längre behövs för att konstatera om ett straffbart förfarande föreligger. Det räcker i stället med att konstatera att fordonsföraren under eller efter färden haft en straffbar alkoholkoncentration i blodet till följd av alkoholförtäring före eller under körningen (prop. 1974:154, JuU 37, rskr 352).

Ett avgörande av högsta domstolen förra året (NJA 1981 s. 308) har stort intresse för påföljdsfrågan vid rattonykterhet. Det har i åtskilliga fall förekommit att domstolar har dömt till fängelse, när promillehalten alkohol i blodet överstigit 1,30. Enligt högsta domstolens dom bör det för rattonykterhet, där omständigheterna i övrigt kring körningen inte ter sig särskilt anmärkningsvärda, dömas till böter även om promillehalten alkohol i blodet överstiger 1,30. Dock skall enligt högsta domstolen även i fortsättningen antalet dagsböter i princip variera efter graden av alkoholkoncentration.

Av vad jag nu har redovisat framgår att förhållandena har ändrats efter de tidigare refererade uttalandena om att rattonykterhet inte borde beivras genom strafföreläggande. Numera torde därför – som bl. a. Sveriges domareförbund framhållit i sitt remissyttrande – inget hinder föreligga mot att använda strafföreläggande vid rattonykterhet. Självfallet måste emellertid åklagaren i varje enskilt fall, då strafföreläggande övervägs, konstatera att ett verkligt erkännande av gärningen föreligger. Om den misstänkte har erkänt gärningen under förundersökningen men analysresultaten visar en alkoholkoncentration i blodet som är mycket högre än vad den uppgivna alkoholförtäringen har kunnat medföra, bör således ett verkligt erkännande inte anses föreligga och gärningen därför inte beivras genom strafföreläggande. Åklagaren bör i sådana fall i stället föra saken till domstol.

När det gäller olovlig körning kan man först konstatera att intervallet

51–60 dagsböter användes i endast 65 av de 2 828 fall i vilka böter för detta brott ålades genom strafföreläggande under första halvåret 1981. I länsåklagarnas rekommendationer beträffande straffmätningen vid strafföreläggande anges att olovlig körning (ej grov) med bil bör ge 25 dagsböter medan grovt brott bör ge 40 dagsböter, om det är en förstagångsförseelse, och eljest 40–60 dagsböter. I SvJT 1971 s. 846 ff redovisas straffmätningsspraxis i trafikmål vid Stockholms tingsrätt. Enligt denna redovisning utgör straffet för olovlig körning första gången 20–25 dagsböter. Vid varje återfall i brottet ökas straffet med 10–20 dagsböter. Är den olovliga körningen grov, anges straffet till 30–50 dagsböter, vid återfall med tillägg av 10–20 dagsböter för varje gång. Vid återfall i grov olovlig körning blir straffet dock fängelse, om den tilltalade har dömts minst tre gånger för samma gärning under de tre senaste åren.

RÅ har, som tidigare nämnts, särskilt utpekat grov olovlig körning som ett brott som i större utsträckning än nu skulle kunna beivras genom strafföreläggande, om gränsen sextio dagsböter höjs.

Sammanfattningsvis anser jag mig kunna konstatera att en höjning av gränsen för antalet dagsböter vid strafföreläggande skulle möjliggöra att ett betydande antal fall av rattonyktighet och en viss mängd andra brott kan beivras genom sådant föreläggande. En höjning av gränsen till etthundra dagsböter kan beräknas medföra att mer än nittio procent av erkända fall av rattonyktighet och så gott som samtliga erkända olovliga körningar kommer att falla inom ramen för det antal dagsböter som skulle vara tillåtna vid strafföreläggande. I likhet med flertalet remissinstanser anser jag att det från rättssäkerhetssynpunkt inte kan resas några vägande invändningar mot en utvidgning av strafföreläggandemöjligheterna i enlighet med det anförda. Praxis i fråga om straffmätningen för de brott, som kan komma i fråga för strafföreläggande efter en sådan utvidgning, har också stabiliserats på ett sådant sätt att det utifrån straffmätningssynpunkt inte finns anledning till några betänkligheter mot höjningen av gränsen. Det kan beträffande mål om rattonyktighet särskilt framhållas att bevisläget regelmässigt är mycket enkelt och att den tilltalades personliga inställelse knappast torde ha någon betydelse för påföljdsbestämningen.

Det kan i och för sig hävdas att man helt borde slopa gränsen för antalet dagsböter som får åläggas genom strafföreläggande. Det skulle i så fall innebära att upp till etthundratjugo dagsböter eller, vid gemensamt straff för flera brott, etthundraåttio dagsböter skulle få åläggas i den ordningen. Brott som förskyller straff som ligger så nära bötesmaximum torde emellertid normalt ha sådan karaktär att de också i fortsättningen bör beivras enbart av domstolarna. Från rationaliseringssynpunkt skulle dessutom ett slopande av dagsbotsgränsen ha mycket ringa betydelse.

Mot nu angiven bakgrund förordar jag att gränsen för det antal dagsböter, som ett strafföreläggande får omfatta, höjs från sextio till etthundra.

Några remissinstanser har ifrågasatt om man inte bör införa en möjlighet

att handlägga enskilda anspråk inom ramen för institutet strafföreläggande. Vidare har frågan väckts om en utvidgning av området för föreläggande av ordningsbot. Dessa frågor bör emellertid lämpligen tas upp till övervägande i annat sammanhang.

3 Vidgad ensamdomarkompetens i brottmål i tingsrätt

3.1 Bakgrund

En grundprincip i vårt rättssystem är att domstolarna redan i första instans skall bestå av flera domare, antingen ett kollegium av yrkesdomare eller en lagfaren domare med nämnd. Men redan under äldre RB förekom undantag från denna princip i fråga om bagatellmål. Genom nya RB blev rådhusrätterna domföra med en lagfaren domare utan nämnd, om målet endast avsåg ansvar för brott för vilket inte kunde följa svårare straff än böter och det inte heller förekom anledning att anta att det fanns någon målsägande. År 1958 infördes motsvarande domförhållningsregel beträffande häradsrätt.

År 1966 infördes möjlighet för en ensamdomare att handlägga bötesmål även när målsägande fanns och ett enskilt anspråk hade framställts i målet (prop. 1966:100, 1LU 33, rskr 272). Avsikten var emellertid inte att bötesmålen undantagslöst skulle handläggas utan nämnd. Det skulle ankomma på rätten att bedöma om ett visst bötesmål var av sådan särskild beskaffenhet att det krävde nämndmedverkan. Några föreskrifter om vilka omständigheter som därvid skulle beaktas var svåra att ge. Det borde i stället anföras åt domaren att själv bedöma när nämnd borde medverka i bötesmål. Den vägledande principen skulle vara att nämnd borde delta när det i målet förekom omfattande bevisvärdering eller målet oavsett detta var invecklat eller vidlyftigt. Att ett skadeståndsyrkande hade framställts om ett större, icke medgivet belopp ansågs också vara ett förhållande som kunde påkalla att nämnd medverkade vid målets prövning.

Det kan i sammanhanget nämnas att enligt 19 § tredje stycket förordningen (1979:572) med tingsrättsinstruktion nämndemän alltid skall delta i avgörandet när en tingsnotarie handlägger brottmål (jfr 19 § första stycket 10 samma förordning).

Som framgår av det föregående finns det många beröringspunkter mellan handläggningen av mindre brottmål i tingsrätt och institutet strafföreläggande. Strafföreläggande får emellertid utfärdas inte bara när det gäller brott för vilka inte stadgas svårare straff än böter utan också beträffande brott för vilka stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Där emot finns det, som utförligt har behandlats, begränsningar i det högsta antal dagsböter som får åläggas genom strafföreläggande.

Möjligheten att utfärda strafföreläggande inte bara för rena bötesbrott utan även för brott med högst sex månaders fängelse i straffskalan inför-

des, som tidigare berörts, år 1977 (prop. 1975/76:148, JuU 1976/77:11, rskr 90). I det betänkande av brottmålsutredningen som föregick propositionen (SOU 1974:27) diskuterades huruvida domförhållningen i tingsrätt borde överensstämma med området för strafföreläggande på så sätt att tingsrätten med ensamdomare skulle vara behörig att avgöra mål om brott med böter eller fängelse i högst sex månader i straffskalan. Något förslag om vidgning av ensamdomarkompetensen lämnades dock inte. Enligt utredningen borde de flesta mindre brott i framtiden kunna handläggas genom strafföreläggande, varför antalet mindre brottmål vid domstolarna skulle komma att minska. Utredningen antog därvid att de mål om mindre brott som fördes till domstol skulle komma att till stor del utgöra antingen bestridda fall eller också sådana där ansvarsfrågan var kontroversiell och avgörandet grundades på bevisprövning och där nämndemän därför lämpligen borde medverka.

3.2 Promemorieförslag

I promemorian (Ds Ju 1981:18) Underrätternas sammansättning, som arbetats fram inom justitiedepartementet, ifrågasätts om det är befogat att behålla den ordningen att en ensamdomare i tingsrätt får avgöra enbart sådana brottmål som endast har böter i straffskalan medan strafföreläggande får utfärdas för brott med sex månaders fängelse som straffmaximum. Det framhålls att det är svårt att bedöma riktigheten av brottmålsutredningens antagande att det ofta skulle föreligga särskilda komplikationer i sådana mål som i och för sig hade kunnat föranleda strafföreläggande men som trots det har anhängiggjorts som brottmål. Enligt promemorian torde det kunna antas att åtskilliga av dessa brottmål är tämligen okomplicerade och utan sådana inslag som särskilt motiverar lekmanamedverkan. De föranleder f.ö. endast undantagsvis annan påföljd än böter. Det framhålls vidare att svårighetsgraden hos flertalet av de ifrågavarande målen generellt sett knappast är högre än hos mål med enbart böter i straffskalan och att skälet till att många av dem handläggs vid domstol torde vara att godkännande av ett strafföreläggande vägrats utan fog, t.ex. av slarv eller för att få uppskov med bötesbetalning.

Enligt promemorian finns det därför goda skäl att låta även mål med fängelse sex månader som straffmaximum få ingå i den grupp som ensamdomare är behörig att avgöra. Dock bör enligt promemorians förslag en ensamdomare inte få avgöra påföljdsfrågan annat än vad gäller böter. När det förekommer anledning att döma till någon annan påföljd än böter föreslås alltså att nämndemän alltid skall delta.

3.3 Remissyttrandena

Efter remiss har yttranden över promemorian i denna del avgetts av justitiekanslern (JK), RÅ, domstolsverket, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Malmö tingsrätt, Ystads tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Härnösands tingsrätt, Luleå tingsrätt, rättegångsutredningen (Ju 1977:06) (yttrande av ordföranden och sekretariatet), Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Centralorganisationen SACO/SR. RÅ har till sitt remissyttrande fogat yttranden från överåklagarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt och från länsåklagarna i Stockholms län och Gotlands län, Värmlands län och Älvsborgs län. En sammanställning av remissvaren bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Så gott som samtliga remissinstanser tillstyrker att ensamdomärkompetensen vidgas i brottmål vid tingsrätt. LO avstyrker emellertid förslaget och hovrätten för Nedre Norrland efterlyser en mer djupgående undersökning och analys före ett ställningstagande.

Åtskilliga av de remissinstanser som tillstyrker promemoriaförslaget vill gå längre än promemorian i fråga om gränserna för ensamdomarens påföljdsbestämning och ifrågasätter om inte ensamdomare borde få döma även till ett kortare frihetsstraff eller motsvarande påföljd. Det framhålls därvid – bl. a. av många av de domstolar som har yttrat sig – att den föreslagna ordningen innebär att en förhållandevis noggrann preliminärbedömning av påföljdsfrågan måste göras innan målet sätts ut till huvudförhandling, något som främst av principiella skäl är mindre önskvärt. Vidare kan det enligt flera remissinstanser inte uteslutas att en domare kan komma att känna sig påverkad av sin på förhand gjorda bedömning i fråga om påföljd, om det vid en förhandling, till vilken nämndemän inte kallats, skulle visa sig att annan påföljd än böter vore motiverad. Det framhålls också att det är förenat med stora olägenheter att i sådana situationer ställa in förhandlingen. I remissyttrandena från åtskilliga domstolar och från SACO/SR anføres att det knappast kan anses vara förenat med några risker att i de fåtaliga fall som kan förekomma låta ensamdomare döma också till annan påföljd än böter, exempelvis ett kort frihetsstraff. Därvid påpekas också att häktning normalt beslutas av en enda domare.

Rättegångsutredningen har i sitt remissyttrande inte ifrågasatt den föreslagna begränsningen för ensamdomare att döma enbart till böter. Däremot har utredningen anförut att det på grund av denna begränsning borde vara av mindre intresse från domförhetssynpunkt vilket maximistraff som är stadgat för brottet.

I sitt avstyrkande anför LO att medverkan av nämnd i de aktuella målen medför en garanti för en allsidig prövning, varvid lekmannasynpunkter ges utrymme. Vidare kan det enligt LO:s mening i vissa av målen antas ligga i

den tilltalades intresse att nämnd medverkar, särskilt om utgångspunkten är ett icke godkänt strafföreläggande.

3.4 Överväganden

Promemorians förslag att utöka den grupp av brottmål som i tingsrätt får avgöras av en lagfaren domare ensam har, som framgår av föregående avsnitt, mottagits övervägande positivt vid remissbehandlingen. Det råder sålunda stor enighet om att sådana brott, som kan föranleda strafföreläggande, vid prövning i tingsrätt i princip skall få avgöras utan medverkan av nämnd. Åtskilliga remissinstanser, bland dem många domstolar, har emellertid ansett att den föreslagna reformen inte bör begränsas enbart till utdömmande av bötesstraff utan att en ensamdomare dessutom bör få döma till kortare frihetsstraff eller någon motsvarande påföljd.

Jag delar uppfattningen att möjligheten för en lagfaren domare i tingsrätt att ensam avgöra brottmål bör utvidgas så att den inte bara som nu avser rena bötesbrott utan även sådana brott som innehåller en kortare tids fängelse i straffskalan. Som har framhållits i promemorian är det här fråga om brottmål som normalt är tämligen okomplicerade och i vilka svårbedömd eller omfattande bevisning sällan förekommer. Jag vill emellertid framhålla att, liksom hittills varit fallet, nämnd bör delta även i mål av denna kategori när det är befogat på grund av målets beskaffenhet.

När det sedan gäller den närmare gränsen för ensamdomarens behörighet kan man i och för sig, som rättegångsutredningen i sitt remissyttrande har ifrågasatt, föreskriva att han får döma till en viss påföljd utan att därvid göra något förbehåll för visst maximum i brottets straffskala. Jag är emellertid inte beredd att förorda en sådan ordning. Den skulle enligt min mening göra ensamdomarens behörighet alltför vidsträckt och svår att överblicka.

Jag förordar i stället den lösning som promemorieförslaget innehåller och som innebär att de brott som ensamdomare tillåts avgöra inte får ha straffmaximum överstigande en viss gräns. Den gräns, fängelse i högst sex månader, som föreslagits i promemorian får anses lämplig. Den anknyter också till reglerna för strafföreläggande. Även på denna punkt ansluter jag mig därför till förslaget.

Vad häfter gäller frågan om en ensamdomare bör få döma också till andra påföljder än böter, har det redan framgått att flera remissinstanser förordat en sådan lösning. De skäl som anförts är bl. a. att man därigenom i större utsträckning slipper göra förhandsbedömningar i påföljdsfrågor. Sådana förhandsbedömningar skulle stämma mindre väl överens med den processrättsliga principen om omedelbarhet vid huvudförhandlingar. Vidare undgår man då också olägenheten med inställda huvudförhandlingar i de fall när det visar sig att en förhandsbedömning beträffande påföljdsvalet måste frångås.

Jag är för min del inte beredd att nu föreslå en ordning enligt vilken en ensamdomare får behörighet att döma till en så ingripande påföljd som fängelse utan att nämnd deltar i avgörandet. Om den utvidgade ensamdomarkompetensen får avse endast utdömande av bötesstraff, finns det enligt min mening inte någon anledning att befara några olägenheter med en ordning som förutsätter att domaren gör en bedömning av det sannolika påföljdsvalet innan han eller hon beslutar att utan nämnd avgöra ett brottmål med fängelse i straffskalan. Jag vill understryka att om påföljdsfrågan – såvitt gäller valet mellan böter och någon annan påföljd – inte ter sig tämligen given, talar detta avgjort för att nämndemän bör ingå i rätten.

Vad jag har sagt nu gäller i tillämpliga delar även vid syn på stället i brottmål. Det bör vidare framhållas att den vidgade behörigheten för ensamdomare inte avser tingsnotarier. När en tingsnotarie handlägger brottmål bör, liksom nu, nämndemän alltid delta (19 § tredje stycket förordningen med tingsrättsinstruktion).

Sammanfattningsvis förordar jag alltså att ensamdomare i tingsrätt ges behörighet att avgöra mål om sådana brott för vilka inte stadgas strängare påföljd än fängelse sex månader, dock under förutsättning att endast böter ådöms.

I detta sammanhang vill jag nämna att i den ifrågavarande departementspromemorian behandlades också vissa frågor rörande sammansättningsreglerna i tingsrätter och länsrätter. Bl.a. föreslogs att antalet nämndemän vid huvudförhandlingar i tingsrätt skulle minskas från fem till tre och att nämndemännen skulle få individuell rösträtt. Beträffande länsrätterna förordades en viss jämkning av sammansättningsreglerna för att nå överensstämmelse med vad som föreslogs för tingsrätternas del. Sedan promemorian remissbehandlats, varvid förslagen i dessa delar fått ett övervägande negativt mottagande, har regeringen den 25 mars 1982 beslutat att inte nu lägga fram något förslag såvitt avser dessa frågor.

Vad gäller ett i promemorian framfört förslag angående domförhållanden i fastighetsdomstol kommer jag emellertid i det följande att föreslå en lagändring (avsnitt 8).

4 Handläggning av avskrivningsbeslut i hovrätt

4.1 Gällande rätt

Enligt 2 kap. 4 § första stycket RB är hovrätt domför med fyra lagfarna domare. I brottmål deltar i stället tre lagfarna domare och två nämndemän. Om det i brottmål inte finns anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten domför även med fyra lagfarna domare. Detsamma gäller vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling.

Regeringen kan med stöd av 2 kap. 4 § tredje stycket RB meddela föreskrifter om i vilken omfattning en lagfaren domare i hovrätten eller tjänsteman vid denna får vidta åtgärder som endast avser förberedandet av

målen. Sådana föreskrifter finns i förordningen (1979:569) med hovrättsinstruktion. Däremot får en ensam domare i hovrätten inte avgöra mål, vare sig genom prövning av sakfrågan eller genom avslutande av målet på formell grund.

4.2 Domstolsverkets förslag

Domstolsverket har i sin rapport 1981:8 Hovrätternas organisation och arbetsformer (s. 17) föreslagit bl. a. att 2 kap. 4 § RB skall ändras så att den domare, som på sin rotel i hovrätten har tilldelats målet, skall ha befogenhet att ensam besluta om avskrivning av målet i fall då det har återkallats. Verket har framhållit att en sådan ordning skulle innebära ganska betydande rationaliseringsvinster. Rotelinnehavaren bör emellertid ha rätt att till avdelningen hänskjuta en fråga om avskrivning. Verkets förslag bygger på uppfattningar som har framförts till verket av företrädare för hovrätterna, främst Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge och hovrätten för Övre Norrland (se domstolsverkets rapporter 1981:1 s. 15, 1981:7 s. 15 resp. 1981:3 s. 16).

4.3 Överväganden

Genom lagen (1981:1088) om ändring i rättegångsbalken har beträffande högsta domstolen införts en ny domförhetsregel, som medger bl. a. att en avdelning av högsta domstolen är domför med en ledamot vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse (3 kap. 6 § RB). Bestämmelsen bygger på ett förslag i departementspromemorian (Ds Ju 1980:12) Högsta domstolens och regeringsrättens arbetsformer. Promemorian blev föremål för sedvanlig remissbehandling, varvid förslaget i förevarande del tillstyrktes eller lämnades utan erinran av de flesta remissinstanserna. Lagändringen trädde i kraft den 1 januari 1982 (prop. 1980/81:154, JuU 1981/82:10, rskr 44).

För egen del anser jag att domstolsverkets förslag att en rotelinnehavare i hovrätt själv skall kunna besluta om avskrivning av mål efter återkallelse ligger väl i linje med den motsvarande domförhetsregel som nyligen har införts för högsta domstolen. Ett genomförande av förslaget kan otvivelaktigt förväntas innebära rationaliseringsvinster. Jag biträder därför förslaget. Lagtekniskt bör frågan lösas på det sättet att hovrätten blir domför med en ledamot vid avskrivning av mål efter återkallelse. I hovrättsinstruktionen bör anges att befogenheten tillkommer rotelinnehavaren. Som domstolsverket har framhållit bör denne ha möjlighet att till avdelningen hänskjuta en fråga om avskrivning av ett mål. Också på den punkten kan vid behov bestämmelser meddelas i hovrättsinstruktionen. Med befogenheten för rotelinnehavaren att besluta om målets avskrivning följer också rätt att avgöra ersättningsfrågor och rättegångskostnadsfrågor, som skall prövas i avskrivningsbeslutet.

5 Förande av protokoll vid föredragning

5.1 Gällande rätt

Domstolarnas skyldighet att föra protokoll regleras i 6 kap. 1 § RB. Enligt huvudregeln skall protokoll föras för varje mål särskilt. Undantag från kravet på protokoll föreligger dels vid handläggning som företas av en lagfaren domare ensam eller av en tjänsteman vid domstolen och som inte sker vid sammanträde för förhandling, dels vid avskrivning av mål utan samband med förhandling. Dessutom föreskrivs att i erkända bötesmål protokollet får ersättas av anteckningar enligt bestämmelser i protokollskungörelsen (1971:1066) för de allmänna domstolarna. Gällande regler innebär att protokoll alltid måste föras när mål avgörs efter föredragning i hovrätt eller högsta domstolen.

Enligt 6 kap. 3 § RB skall protokoll innehålla vissa uppgifter av formell karaktär, bl. a. uppgift om domstolen, rättens ledamöter, parterna och deras ombud eller biträden, rättens beslut som inte sätts upp särskilt samt skiljaktiga meningar. I 4–6 §§ föreskrivs om vissa ytterligare uppgifter som protokollet skall innehålla när muntlig förberedelse eller huvudförhandling förekommer i målet.

När ett mål avgörs efter föredragning och avgörandet är enhälligt och sker genom dom eller särskilt uppsatt beslut, innehåller protokollet normalt endast de i 3 § föreskrivna uppgifterna om rätten, parterna m. m. samt dessutom uppgift om att målet föredragits och att dom eller annat avgörande beslutats.

5.2 Framställning från hovrätten över Skåne och Blekinge

Hovrätten över Skåne och Blekinge har i en framställning till justitiedepartementet den 9 april 1981 föreslagit att regeln i 6 kap. 1 § andra stycket RB om undantag från skyldigheten att föra protokoll utvidgas till att avse även handläggning som sker i kollegial sammansättning, alltså inte bara av en ensam lagfaren domare.

Hovrätten har därvid anfört bl. a. följande. Protokoll erfordras alltid när mål avgörs efter föredragning. Sker avgörandet genom dom eller särskilt uppsatt beslut och föreligger inga skiljaktiga meningar, innehåller protokollet, förutom sedvanliga uppgifter om rätten, parterna m. m., som regel inga andra uppgifter än att målet föredragits och beslut fattats. I sådana fall har protokollet närmast blivit ett självändamål. Det innehåller inga uppgifter som inte finns dokumenterade på annat sätt. Sålunda framgår i stort sett alla relevanta uppgifter, med undantag av tidpunkten för föredragningen, redan av hovrättens avgörande. När målet föredragits framgår av dagboksbladet. Det är enligt hovrättens mening otillfredsställande att i rådande arbetssituation tid läggs ned på upprättandet av närmast meningslösa handlingar.

5.3 Överväganden

Gällande regler om protokollföring innebär att protokoll måste föras när mål föredras i hovrätt eller högsta domstolen, vare sig det är fråga om avgörande av själva saken eller prövning av någon delfråga. När det i sådana fall fattas beslut som inte sätts upp särskilt kan man naturligtvis inte avvara ett protokoll, eftersom beslutet då skall tas in i själva protokollet (6 kap. 3 § 7 RB). Om däremot avgörandet sätts upp särskilt, vilket alltid är fallet t.ex. då rätten avgör saken genom dom (se 17 kap. 10 § och 30 kap. 8 § RB), kommer protokollet i allmänhet att ha ett mycket magert innehåll. Om inga skiljaktiga meningar föreligger innehåller ett sådant protokoll – förutom uppgifter om domstolen, rättens ledamöter, protokollförare, tid och plats för sammanträdet och en kort beteckning av saken – normalt bara uppgift om att målet har föredragits och avgjorts genom dom, beslut eller utslag. I och för sig kräver ett sådant protokoll ingen större arbetsinsats. Det är dock angeläget att ta till vara alla möjligheter till rationaliseringar inom domstolsverksamheten, även sådana som avser endast små förändringar och begränsade besparingar.

Jag delar därför uppfattningen att det inte längre skall krävas att protokoll förs vid föredragning av mål i hovrätt eller i högsta domstolen i andra fall än då skiljaktiga meningar föreligger eller rättens avgörande skall tas in i protokollet. En ändring av den innebörden bör göras i 6 kap. 1 § RB.

Som hovrätten över Skåne och Blekinge har framhållit i sin skrivelse är det mycket få av uppgifterna i protokoll över föredragningsmål som inte redan finns dokumenterade i akten i målet. Enligt min uppfattning kan det dock vara av värde att dessa uppgifter även fortsättningsvis finns antecknade i akten, t.ex. på dagboksbladet eller på någon annan handling. De uppgifter jag åsyftar är tidpunkten för handläggningen, vilka ledamöter som deltog i handläggningen och vem som föredrog målet. En anteckning i akten om vilka ledamöter som deltagit i avgörandet är motiverad främst av det skälet att endast lagfarna ledamöter skall skriva under domar och särskilt uppsatta beslut (17 kap. 10 och 12 §§ och 30 kap. 8 § RB). Även om det i hovrätterna torde vara vanligt att även namnen på icke lagfarna ledamöter antecknas på domar och beslut finns det inte någon föreskrift om att så skall ske beträffande t.ex. nämndemän och tekniska ledamöter i hovrätt. För att förhindra att det i mål som avgjorts efter föredragning kan komma att saknas upplysning om namnen på dessa ledamöter bör det föreskrivas skyldighet att ange ledamöternas namn i akten eller på dagboksbladet. Det bör också föreskrivas skyldighet för rätten att genom en anteckning på någon lämplig handling i akten uppge när målet föredrogs och vem som var föredragande. Det ankommer på regeringen att utfärda närmare föreskrifter i de frågor som jag nu har angett.

Högsta domstolen och samtliga hovrätter har hörts vid beredningen av denna lagstiftningsfråga och godtagit det förslag som jag nu har lagt fram.

6 Böter enligt rättegångsbalken

I 9 kap. RB finns regler om bl. a. straff för rättegångsförseelser. Enligt 9 § gäller att om straff i RB är utsatt i böter, dock ej dagsböter, skall lägsta bötesstraff vara tio kronor och högsta femhundra kronor.

Straffet böter (ej dagsböter) finns utsatt i tre paragrafer i RB. Enligt 9 kap. 5 § skall den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller fotograferar i rättssalen eller bryter mot föreskrift eller förbud som har meddelats för ordningens upprätthållande vid rättegång dömas till böter. Till samma straff skall också enligt samma lagrum dömas den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt. Enligt 36 kap. 20 § skall vittne som har kallats till en förhandling dömas till böter, om vittnet uteblir. Enligt 40 kap. 13 § skall detsamma gälla för sakkunnig.

Genom lagen (1980:1133) om ändring i brottsbalken ändrades reglerna om böter i brottsbalken så att den minsta bötespåföljden höjdes från tio till femtio kronor (25 kap. 3 § BrB). Högsta bötesstraff för böter omedelbart i pengar höjdes samtidigt från femhundra kronor till tusen kronor. Om böter ådöms som gemensamt straff för flera brott får enligt de nya reglerna högst tvåusen kronor dömas ut jämfört med ettusen kronor enligt de gamla reglerna (25 kap. 1 och 5 §§ BrB, se vidare prop. 1980/81: 38, JuU 15, rskr 115).

Jag föreslår att RB:s regler om lägsta och högsta bötesstraff nu anpassas till brottsbalkens gällande regler. Bestämmelsen i 9 kap. 9 § RB bör alltså ändras så att lägsta bötesstraff för böter omedelbart i pengar blir femtio kronor och högsta bötesstraff för sådana böter ettusen kronor.

Det kan nämnas att en ändring av samma innebörd har föreslagits också av rättegångsutredningen i dess nyligen avlämnade delbetänkande. Det förslaget har emellertid en annan lagteknisk konstruktion vilken hänger samman med andra ändringsförslag avseende 9 kap. RB. Ställning till dessa förslag får tas senare.

7 Taxa för personundersökning i brottmål

7.1 Inledning

Genom beslut den 17 april 1980 uppdrog regeringen åt domstolsverket att utreda behovet av en normering av ersättning åt den som har utfört eller biträtt vid utförandet av en personundersökning och att lägga fram de förslag som utredningen kunde föranleda.

I en särskild promemoria (Domstolsverkets rapport 1981:4), som har utarbetats i samråd med kriminalvårdsstyrelsen, har domstolsverket redovisat förutsättningarna för och förslag till personundersökartaxa samt förslag till ändringar i lagen (1964:542) om personundersökning i brottmål och i kungörelsen (1964:567) med vissa bestämmelser angående tillämp-

ningen av den lagen. Domstolsverkets förslag till ändring i lagen om personundersökning i brottmål bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av RÅ, kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Solna tingsrätt, Örebro tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, kriminalvårdsdirektören i kriminalvårdens Stockholmsregion, skyddskonsulenten i Göteborg-Centrum Öst distrikt, skyddskonsulenten i Örebro distrikt, skyddskonsulenten i Sundsvalls distrikt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare och Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän. RÅ har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt, cheferna för länsåklagarmyndigheterna i Gävleborgs län, Göteborgs och Bohus län samt Västernorrlands län och Jämtlands län. Till yttrandet från chefen för länsåklagarmyndigheten i Gävleborgs län är fogat yttranden från åklagarmyndigheterna i Gävle och Hudiksvalls distrikt. En sammanfattning av remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 5*.

7.2 Gällande ordning

Personundersökning i brottmål syftar dels till att ge domstolen sådana upplysningar rörande den misstänktes personliga förhållanden att den kan göra ett lämpligt påföljdsval, dels till att tjäna som underlag för den kriminalvård som kan bli följden av domstolens dom. Ingen får dömas till fängelse i sex månader eller mer eller till skyddstillsyn eller överlämnas till särskild vård utan att personundersökning har skett. Personundersökning behövs dock inte om sådan utredning som avses med undersökningen på annat sätt är tillgänglig för domstolen (2 § lagen 1964:542 om personundersökning i brottmål). Även i nådeärenden hos regeringen kan personundersökning utföras (9 §). Undersökningen utförs av en tjänsteman inom skyddskonsulentorganisationen eller av en personundersökare som skyddskonsulenten utser (4 §).

Ersättning till den som har utfört eller biträtt vid personundersökning utgår av allmänna medel och omfattar skäligt arvode för utfört arbete och gottgörelse för nödvändiga utgifter. Ersättningen bestäms i brottmål av domstolen (10 § i lagen jämförd med 14 § kungörelsen 1964:567 med vissa bestämmelser angående tillämpningen av lagen om personundersökning i brottmål). Någon fastlagd norm för ersättningen finns inte. Däremot har Sveriges domareförbund år 1974 utfärdat vissa rekommendationer om ersättningens storlek. Dessa rekommendationer synes, enligt vad domstolsverkets utredning visar, i stor utsträckning ha följts av domstolarna. År 1976 uttalade domareförbundet att det tidigare rekommenderade normalarvodet borde räknas upp till ungefärlig överensstämmelse med det

aktuella allmänna prisläget. Därefter har domareförbundet inte gjort något uttalande om normalarvoden till personundersökare.

7.3 Domstolsverkets förslag

7.3.1 Undersökningsresultaten

Domstolsverket har under utredningsarbetet undersökt bl. a. vilka ersättningar som under mars 1980 betalades ut från verkets redovisningscentral till personundersökare. Verket har också genom en enkätundersökning inhämtat ett antal domstolars synpunkter på frågan om ersättning till personundersökare. Kriminalvårdsstyrelsen har genomfört en enkätundersökning av liknande slag hos skyddskonsulenterna.

Domareförbundet angav i sin rekommendation år 1974 400–500 kr. som normalarvode för en fullständig personundersökning. I mars 1980 låg normalarvudet enligt domstolsverkets undersökning på 600–700 kr. Arvudet för utskrifter av personundersökningar ökade från 50 kr. år 1974 till cirka 70 kr. år 1980.

Budgetåret 1977/78 var medelarvudet för en personundersökning 613 kr. I mars 1980 var motsvarande arvode 622 kr. Ökningen var alltså 9 kr. eller 1,5 procent. Medelomkostnaden för en personundersökning var såväl under budgetåret 1978/79 som i mars 1980 95 kr.

Av undersökningarna framgår att kostnadskontrollen från domstolarnas sida varit god både när det gällt arvudet för personundersökningar och ersättningen för omkostnaderna.

Av enkätundersökningen hos domstolarna (fyra hovrätter och tolv tingsrätter) framgick att alla domstolar som var med i undersökningen ansåg att det inte var några svårigheter att rekrytera tillräckligt många och kompetenta personundersökare med nuvarande arvodesnivå. De flesta domstolar ansåg att prövningen av ersättningsfrågorna skulle underlättas av en normering av arvudet, men endast i ringa mån. Antalet överklagade ersättningsbeslut till de fyra hovrätter som undersökningen omfattade (de fyra största hovrätterna) var under perioden januari–september 1980 sammanlagt 31.

Av enkätundersökningen hos skyddskonsulenterna framgick att de flesta skyddskonsulenter ansåg att överensstämmelse fanns mellan frivårdsorganisationens och domstolarnas syn på arvoderingen.

Domstolsverket redovisar också att representanter för personundersökarföreningen i Stockholm har framfört till verket att de ansåg det mycket otillfredsställande att personundersökaren ofta tvingas överklaga tingsrätternas arvodesbeslut för att få igenom en löneökning.

7.3.2 Behovet av en personundersökartaxa

Enligt domstolsverket synes utvecklingen av personundersökningskostnaderna inte i och för sig motivera införandet av en taxa. De ojämnheter i

tillerkända arvoden som nu finns är inte omfattande. Enligt verket har domareförbundets rekommendationer i stor utsträckning följts av domstolarna. Den senaste rekommendationen gjordes dock år 1976. Domstolsverket befarar med hänsyn till den tid som förflutit sedan dess att variationerna i ersättningsnivån kan komma att öka, om inte nya normer fastställs.

Enligt verket upplever personundersökarna bristen på enhetlighet som besvärande. Det är vidare otillfredsställande om de för att få en anpassning av arvoden till prisutvecklingen i samhället skall nödgas besvara sig mot tingsrätternas beslut. Verket anser att några större fördelar av statsfinansiell art genom införandet av en taxa visserligen inte kan ställas i utsikt. Å andra sidan behöver det inte befaras att kostnadsutvecklingen blir snabbare efter en taxereglering. En taxa torde medföra en viss förenkling för tingsrätterna. Hovrätterna kan förväntas slippa ett antal besvärsmål. Kostnaderna för att vidmakthålla en taxa kan enligt verket beräknas bli ringa.

Sammanfattningsvis anser domstolsverket att fördelarna med en personundersökartaxa överväger och föreslår att en sådan införs. Verket anser emellertid att ersättning till den som biträtt vid utförandet av personundersökning inte bör omfattas av taxan, eftersom variationerna i ett sådant biträdes arbetsinsats är mycket stora från fall till fall. Av samma skäl bör taxan inte omfatta den personundersökare som fått biträde med att utföra personundersökningen. Taxan bör inte gälla när personundersökningen har utförts i ett nådeärende.

7.3.3 Författningsfrågor

Enligt 10 § lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål meddelar regeringen bestämmelser om ersättningen åt personundersökare. Enligt domstolsverket är det emellertid mindre lämpligt att belasta regeringskansliet med att utfärda taxa. Denna kan t.ex. behöva justeras tid efter annan och vissa statistiska undersökningar göras som grund för dessa justeringar. Uppgiften att fastställa en taxa är således sådan att den lämpligen bör anförtros ett centralt ämbetsverk. Detta förutsätter en ändring i 10 § i lagen.

Enligt domstolsverkets mening talar övervägande skäl för att domstolsverket bemyndigas att utfärda en personundersökartaxa. Verket har en betydande erfarenhet av taxekonstruktioner och har utfärdat taxor på rättshjälpsområdet samt taxor för fastställande av ersättning till tolkar och till konkursförvaltare.

7.4 Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser utom Sveriges advokatsamfund är positiva till eller lämnar utan erinran domstolsverkets förslag att en personundersökartaxa införs. Flera remissinstanser framhåller att några större fördelar av statsfinansiell art knappast kan påräknas genom en taxa. Enligt dessa

remissinstanser skulle emellertid en taxa medföra en förenkling av arbetet med att fastställa ersättning till personundersökare. Advokatsamfundet avstyrker att en taxa införs, bl.a. eftersom en sådan inte behövs från kostnadskontrollsynpunkt. Samfundet befarar också att en normering av personundersökararvodena kan komma att medföra ökade administrativa kostnader för statsverket.

7.5 Överväganden

Domstolsverket har enligt min mening fört fram beaktansvärda skäl för att ersättningen till personundersökare i fortsättningen skall bestämmas enligt en taxa. Så gott som samtliga remissinstanser har också varit positiva till förslaget eller lämnat det utan erinran. Jag förordar därför att ett taxesystem införs. Uppgiften att fastställa taxan bör lämpligen överlämnas till domstolsverket.

I domareförbundets remissyttrande väcks tanken att domstolarna skulle helt befrias från uppgiften att bestämma ersättningen till personundersökare. Den skulle i stället bestämmas av skyddskonsulenten. Enligt min mening är det emellertid tveksamt om några nämnvärda rationaliseringsvinster skulle uppstå härigenom. Nuvarande ordning att domstolarna fastställer ersättningen synes ha fungerat bra, bl.a. från kostnadskontrollsynpunkt. Jag är därför inte beredd att föreslå någon ändring på den punkten.

Som domstolsverket har föreslagit bör den ifrågavarande taxan endast avse ersättning till personundersökare i brottmål. Ersättning för personundersökning i nådeärenden faller således utanför taxesättningen. Sådan ersättning får även i fortsättningen bestämmas enligt nu gällande ordning. I enlighet med vad domstolsverket har förordat bör taxan inte heller omfatta ersättning till den som har biträtt vid utförandet av en personundersökning eller till personundersökare som har haft ett sådant biträde. Även sådan ersättning får alltså bestämmas på samma sätt som nu.

8 Domförhet i fastighetsdomstol

8.1 Gällande rätt

Fastighetsdomstol består av två lagfarna ledamöter, en teknisk ledamot och två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot kan ingå i domstolen om det finns särskilda skäl för det. I mål eller ärenden om hyra, arrende, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet består domstolen dock av två lagfarna ledamöter och tre nämndemän, med möjlighet att byta ut en av nämndemännen mot en teknisk ledamot (3 § lagen 1969:246 om domstolar i fastighetsmål). Fastighetsdomstol är dessutom i vissa fall domför utan nämndemän och i vissa andra fall med en ensam lagfaren ledamot.

Fastighetsdomstolen behåller inte sin domförhet om det inträffar förfall

för någon av ledamöterna under huvudförhandlingen. Bortsett från möjligheten att förstärka fastighetsdomstolen med en extra teknisk ledamot saknas det regler som ger domstolen rätt att låta ytterligare en lagfaren ledamot eller nämndeman ingå i rätten.

8.2 Promemoriaförelägg

I promemorian Ds Ju 1981:18 tas bl. a. upp frågan om domförheten i fastighetsdomstol när det inträffar förfall för någon ledamot. Därvid anför att huvudförhandlingar i fastighetsdomstol, t.ex. i mål om expropriation eller fastighetsbildning, många gånger kan vara omfattande och tidskrävande. Om det under en huvudförhandling inträffar förfall för någon av rättens ledamöter kan det förorsaka avsevärda kostnader och olägenheter. Från flera fastighetsdomstolar har det därför efterlysts en regel som låter rätten behålla sin domförhet vid förfall för någon ledamot.

I promemorian framhålls att det knappast föreligger något behov av att låta fler lagfarna ledamöter eller nämndemän ingå i fastighetsdomstol i mer vidlyftiga mål. Därför föreslås inte införande av några bestämmelser motsvarande dem som nu finns i 1 kap. 3 och 4 §§ RB. Däremot finns det enligt promemorian anledning att införa en regel som låter fastighetsdomstolen behålla domförheten även om någon ledamot får förfall under en huvudförhandling. En sådan regel bör dock inte tillåta bevarad domförhet om mer än en person får förfall och inte heller om någon av de kategorier som skall ingå i rätten kommer att sakna företrädare. Det föreslås därför att regeln får det innehållet att rätten förblir domför om en lagfaren ledamot eller en nämndeman eller, om två tekniska ledamöter deltar, en av dessa får förfall sedan huvudförhandlingen har påbörjats.

I promemorian anförts vidare att i mål och ärenden om hyra m.m. motsvarande resonemang leder till att domförheten bör bestå om det vid huvudförhandlingen inträffar förfall för en ledamot, antingen en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen. Om däremot en av nämndemännen har bytts ut mot en tekniker och denne får förfall, bör rätten inte längre vara domför.

8.3 Remissyttrandena

Över denna del av promemorian har remissyttrandet avgetts av domstolsverket, Stockholms tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Härnösands tingsrätt, Luleå tingsrätt, Sveriges domarcförbund, Sveriges Advokatsamfund och Landstingsförbundet.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

8.4 Överväganden

Även jag delar uppfattningen att reglerna om domförhet i fastighetsdomstol bör ändras för att ge möjlighet att slutföra en huvudförhandling också om det inträffar förfall för någon av ledamöterna i domstolen. Härigenom undviks de merkostnader både för enskilda parter och för staten som uppstår genom att förhandlingar i sådana fall måste inställas. Som har anförts i promemorian kan det dock inte godtas att mer än en person får förfall. Denne skall tillhöra en av grupperna juristdomare eller nämndemän eller, om två tekniska ledamöter deltar, denna grupp. Varje grupp inom domstolen bör alltså även efter det att förfall för någon person har inträffat förbli representerad i domstolen. Jag föreslår en ny domförhetsregel i enlighet med det sagda.

I promemorian föreslogs också en redaktionell ändring av 12 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Det förslaget hade samband med förslaget i promemorian om ändrade omröstningsregler i tingsrätt. Som jag redan har anført (avsnitt 3.4) har regeringen emellertid inte för avsikt att på grundval av promemorian lägga fram något förslag på den punkten. Det finns därför inte någon anledning att nu ändra utformningen av 12 §.

9 Övriga frågor

Jag vill slutligen ta upp frågan om ett par redaktionella ändringar i RB. Den första rör 18 kap. 8 och 14 §§. Förstnämnda paragraf ändrades senast år 1981 (SFS 1981:741). Ändringen innebar att andra stycket upphävdes och att det tidigare tredje stycket bildade ett nytt andra stycke. Vid ändringen förbisågs att i 14 § hänvisas till 8 § tredje stycket. Denna hänvisning bör nu ändras till att avse andra stycket.

Den andra frågan gäller 30 kap. 10 § RB. I 30 kap. 14 § fanns tidigare ett bemyndigande för regeringen att meddela närmare föreskrifter om avfattningen av dom och slutligt beslut i brottmål. Paragrafen upphävdes år 1976 (SFS 1976:567). Anledningen var att 8 kap. 13 § nya regeringsformen uttryckligen ger regeringen befogenhet att utfärda föreskrifter om verkställighet av lag. Bestämmelsen i 30 kap. 14 § ansågs därför överflödig (prop. 1975/76:191 s. 14). Hänvisningen i 30 kap. 10 § RB till 14 § står emellertid fortfarande kvar. Hänvisningen bör nu tas bort.

⁹ Jag föreslår alltså att i 18 kap. 14 § hänvisningen till 18 kap. 8 § tredje stycket ändras till att avse andra stycket i paragrafen och att hänvisningen i 30 kap. 10 § till 30 kap. 14 § tas bort.

10 Ikraftträdande

Jag föreslår att lagändringarna träder i kraft den 1 januari 1983. I fråga om ändringen i 1 kap. 3 § RB om vidgad ensamdomarkompetens bör dock äldre bestämmelser alltså gälla vid huvudförhandlingar som har påbörjats före lagens ikraftträdande. Ändringen i 3 § lagen om domstolar i fastighetsmål bör däremot tillämpas även vid huvudförhandlingar som har inletts innan lagen trätt i kraft, dock självfallet endast om förfallet inträffar sedan lagen börjat gälla. När det gäller taxan för ersättning åt den som har utfört personundersökning bör de nya reglerna tillämpas när ersättning bestäms efter ikraftträdandet även om arbetet med personundersökningen helt eller delvis har utförts före ikraftträdandet.

Även utan särskild övergångsbestämmelse torde gälla att den nya regeln beträffande tillåtet antal dagsböter i strafföreläggande kan tillämpas omedelbart vid ikraftträdandet även om brottet har begåtts dessförinnan. Beträffande höjningen av lägsta belopp för böter enligt RB torde i övergångshänseende gälla vad som sägs i 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken.

11 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken.
2. lag om ändring i lagen (1964:542) om personundersökning i brottmål,
3. lag om ändring i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

12 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslagen.

13 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1982-10-19

Närvarande: justitierådet Fredlund, regeringsrådet Brodén, justitierådet Palm

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 12 augusti 1982 har regeringen på hemställan av dåvarande chefen för justitiedepartementet statsrådet Petri beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:542) om personundersökning i brottmål och
3. lag om ändring i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Gunnel Wennberg.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

1. Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

1 kap. 3 §

Nu gällande regel om ensamdomare i brottmål i tingsrätt innefattar behörighet att handlägga mål med böter som straffmaximum. I den praktiska tillämpningen har dock bötesmålen inte undantagslöst handlagts utan medverkan av nämnd. Före utsättande av ett sådant mål till huvudförhandling har i överensstämmelse med motivuttalanden i samband med regelns tillkomst en prövning skett huruvida målets beskaffenhet krävt att nämnd bort medverka i avgörandet. Den nu föreslagna utvidgningen av ensamdomares kompetens till att omfatta även brottmål med straffmaximum fängelse i sex månader är inte avsedd att medföra någon ändring i vad som hittills gällt i detta hänseende. Beträffande den målkategori som enligt förslaget tillförs ensamdomares kompetens framhålles således i remissprotokollet att liksom hittills varit fallet nämnd bör delta när det är befogat på grund av målets beskaffenhet, t.ex. därför att svårbedömd eller omfattande bevisning förekommer.

Till det utvidgade brottmålsområdet fogar förslaget en begränsning i fråga om den förväntade påföljden i det särskilda fallet. Det skall sålunda kunna påräknas att enbart böter kommer att utdömas. Den föreslagna begränsningen medför att rätten tvingas att göra en förprövning av valet av påföljd, något som i flera remissyttranden har påtalats såsom mindre tillfredsställande. Framhållas kan att det vid en sådan förprövning måste bli fråga om endast en summarisk granskning av förhållandena i det aktuella målet. För att detta skall kunna tas till huvudförhandling med ensam-

domare måste det därvid stå klart att endast påföljden böter kan komma i fråga. Om det skulle föreligga något tvivel härom, bör nämnd delta i avgörandet. I remissprotokollet är även intaget ett uttalande av denna innebörd. En förprövning med den angivna karaktären bör enligt lagrådets mening kunna godtas i detta sammanhang. Mot den föreslagna begränsningsregeln, som innebär att en ensamdomare liksom hittills endast är behörig att döma till bötesstraff, har lagrådet inte någon erinran.

Den nyssnämnda begränsningen i kompetensregeln har i förslaget till lagtext lydelsen "under förutsättning att endast böter ådöms". Skäl kan enligt lagrådets mening anföras för att – med bibehållen saklig innebörd – knyta an till den formulering som används i ett par likartade bestämmelser i rättegångsbalken, jfr regeln i 2 kap. 4 § andra stycket om hovrätts domförhet i brottmål samt regeln om huvudförhandling i den tilltalades frånvaro i 46 kap. 15 § andra stycket 1. Lagrådet föreslår att sista ledet i 1 kap. 3 § tredje stycket ges följande lydelse: "vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter".

6 kap. 1 §

I det remitterade förslaget har det nu aktuella lagrummet kommit att återges i den lydelse det hade efter lagändring 1974 (SFS 1974:573) i stället för i gällande lydelse som tillkom 1981 (SFS 1981:1093).

Den ändring som föreslås berör paragrafens andra stycke. Mot ändringen finns i sak inte anledning till erinran. Lagtexten bör emellertid kunna förtydligas. Punkt 3 kan exempelvis läsas så, att protokoll inte behövs för sammanträde utan samband med förhandling, om målet avskrivs vid sammanträdet eller vid senare tillfälle, medan meningen är att protokolleringsskyldigheten beträffande sådant sammanträde skall hävas endast om avskrivningsbeslutet fattas vid det sammanträdet (jfr formuleringen i andra stycket andra meningen i gällande rätt). Också punkt 2 är otydlig på samma sätt. Lagrådet föreslår, att andra stycket får följande lydelse:

"Protokoll behöver inte föras över handläggning som ej sker vid sammanträde för förhandling, om

1. handläggningen företas av en lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen,
2. de avgöranden som träffas vid handläggningen sätts upp särskilt och har tillkommit utan skiljaktig mening inom rätten, eller
3. målet avskrivs vid handläggningen."

48 kap. 4 §

Straffföreläggande är en summarisk, utomjudiciell handläggningsform. En sådan handläggningsform lämpar sig i huvudsak endast för fall då fråga är om bagatellförseelse eller annat ringa brott. I remissen föreslås den

ändringen i förevarande paragraf, att dagsbottsgränsen för användning av strafföreläggande höjs från sextio till etthundra dagsböter. Om ändringen genomförs, kommer inom tillämpningsområdet för strafföreläggande att falla även brott av sådan beskaffenhet att påföljderna fängelse, villkorlig dom och skyddstillsyn framstår som möjliga alternativ till böter. Utfärdas och godkänns ett strafföreläggande blir utan domstols medverkan andra påföljder än böter uteslutna. Enligt lagrådets mening måste man därför ställa sig tveksam till tanken att avgöra frågor om ansvar för brott av nu angiven svårhetsgrad i summariska former utom rätta. Härtill kommer intresset av rättssäkerhet för den misstänkte och önskemålet att redan genom handlägningsformen främja laglydnaden. Förslaget bör i vart fall inte genomföras om det inte är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till domstolarnas arbetssituation.

Ett problem angående påföljdsval som aktualiseras om förslaget genomförs vill lagrådet särskilt beröra. I 34 kap. brottsbalken meddelas vissa bestämmelser om sammanträffande av brott (s. k. brottskonkurrens). Bestämmelserna tar sikte på fall då någon som tidigare har dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn visas ha begått ytterligare brott före domen eller efter domen men innan påföljden har verkställts i sin helhet eller annars upphört. Enligt 34 kap. 1 § brottsbalken kan rätten i sådant fall antingen (1) förordna att den tidigare påföljden skall avse också det nytillkomna brottet eller (2) döma särskilt till påföljd för detta brott eller (3) undanröja den ådömda påföljden och för hela brottsligheten döma till påföljd av annan art. Om alternativ 1 eller 2 tillämpas på någon som är villkorligt frigiven från fängelse kan rätten enligt 34 kap. 4 § brottsbalken förklara den villkorligt medgivna friheten eller del därav förverkad; sker inte det, kan rätten enligt samma lagrum i stället förordna om övervakning eller meddela den frigivne föreskrift om vistelseort, bostad, utbildning, arbetsanställning, läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling eller fullgörande av ålagd skadeståndsskyldighet eller besluta om varning eller förlängning av provotiden. Tillämpas alternativen 1 eller 2 på den som dömts till skyddstillsyn kan rätten besluta liknande åtgärder och även meddela den dömde särskilda föreskrifter om vad som skall gälla för övervakningen (34 kap. 6 § andra stycket). Vid tillämpning av alternativen 1 eller 2 när den tidigare påföljden är villkorlig dom kan rätten besluta om varning och förlängning av provotid och meddela föreskrift om fullgörande av ålagd skadeståndsskyldighet (34 kap. 5 § tredje stycket).

Såsom ovan framgått, är det domstol som tillämpar berörda regler i 34 kap. brottsbalken. Enligt särskild bestämmelse i 38 kap. 6 § brottsbalken skall i underrätt, även när denna enligt eljest gällande regler skulle ha varit domför med en lagfären domare ensam, nämnd medverka då fråga är om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § punkt 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 §, åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket och åtgärd enligt 34 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

Det nya brott som ger upphov till en i 34 kap. 1 § brottsbalken beskriven konkurrenssituation kan vara ett brott som det i och för sig är möjligt att beivra genom strafföreläggande. Om det sker och strafföreläggandet godkänns, kommer någon domstolsprövning enligt 34 kap. brottsbalken inte till stånd. Genom det av åklagaren ensam beslutade strafföreläggandet blir, om det godkänns av den misstänkte, i själva verket avgjort att alternativen 1 och 3 i 34 kap. 1 § brottsbalken inte skall tillämpas. Vidare blir det beträffande villkorligt frigiven i realiteten bestämt att förverkande av den villkorliga friheten eller del därav eller vidtagande av annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § brottsbalken inte skall ske. Beträffande den som är dömd till skyddstillsyn eller fått villkorlig dom blir det avgjort att åtgärd enligt 34 kap. 6 § andra stycket respektive 34 kap. 5 § tredje stycket inte skall vidtas.

Av det sagda framgår, att godkänt strafföreläggande för brott som gett upphov till brottskonkurrens enligt 34 kap. 1 § brottsbalken får till följd att användningen av det differentierade reaktionssystemet i 34 kap. brottsbalken utesluts. Olägenheterna härav blir mera framträdande ju svårare brott som det blir möjligt att beivra genom strafföreläggande. Om det remitterade förslaget läggs till grund för lagstiftning, bör därför närmare övervägas att begränsa användningen av strafföreläggande för brott som utlöst brottskonkurrens enligt 34 kap. 1 § brottsbalken.

48 kap. 12 a och 17 §§

Beträffande strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot finns det inte på samma sätt som när det gäller domstols dom och beslut särskilda regler om möjlighet att rätta skrivfel och liknande. Mot den bakgrunden föreslås det i remissen, med 30 kap. 13 § rättegångsbalken som förebild, en ny paragraf i 48 kap. rättegångsbalken (12 a § se även 17 §). Till skillnad från vad som gäller om rättelse av dom och beslut skall enligt förslaget ett beslut om rättelse av föreläggande inte kunna överklagas genom ordinära besvär. Enligt vad som upplysts till lagrådet under ärendets föredragning är det i stället förutsatt att besvär skall kunna anföras såsom över godkänt strafföreläggande enligt den extraordinära besvärsregeln i 59 kap. 5 § rättegångsbalken. Samtidigt har rättelsemöjligheten kringbyggts med dels en bestämmelse om att, om den som godkänt föreläggandet motsätter sig rättelsen, denna får göras bara om det är uppenbart att den saknar betydelse för honom, dels ett förbud mot att höja tidigare förelagt straff genom rättelse.

Skall en regel om att rättelse får ske mot den misstänktes vilja behållas, är det enligt lagrådets mening behövligt med en möjlighet att i särskilt föreskriven ordning, lämpligen inom vanlig besvärstid, överklaga rättelsebeslutet som sådant. En tillämpning av 59 kap. 5 § rättegångsbalken förutsätter att ett godkänt föreläggande föreligger. Så kan knappast anses vara fallet när ett föreläggande genom rättelsebeslut fått ett annat innehåll än

den förelagde velat godta. Vidare förefaller begränsningen i 59 kap. 5 § till vissa preciserade besvärsgrunder omotiverad när det gäller rättelsebeslut. Det är också att märka att bifall till besvär enligt 59 kap. 5 § inte kan leda till annat än att det ursprungliga strafföreläggandet undanröjs. Detta måste vara en opraktisk och i vissa fall otjänlig väg att gå när en rättelse blivit felaktig.

Utformningen av ett besvärsinstitut avseende rättelser är inte utan vidare given utan får, om lagrådets uppfattning accepteras, övervägas ytterligare.

Lagrådet vill slutligen endast göra ett par anmärkningar till vissa motivuttalanden i avsnittet om rättelse. Antagandet att ett meddelat föreläggande under den utsatta fristen kan återkallas och ersättas med ett nytt synes principiellt tveksamt och står knappast heller i överensstämmelse med regeln i 48 kap. 3 § rättegångsbalken om att fråga om ansvar för brott, som upptagits i ett för godkännande utfärdat föreläggande, inte får tas upp på nytt förrän den tid som satts ut i föreläggandet gått ut. Med anledning av vad departementschefen anför om att den i 59 kap. 5 § givna besvärsmöjligheten inte kan användas vid materiellt felaktiga förelägganden vill lagrådet slutligen, för att uttalandena inte skall misstolkas, hänvisa till Welamson Rättegång VI (1978) s. 245 ff med hänvisningar.

2. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål

10 §

I denna del vill lagrådet endast anmärka, att den föreslagna lagtexten inte lämnar utrymme för ersättning i annan form än enligt taxa när det gäller personundersökning i brottmål utan att biträde anlitas. Om avsikten är att tillämpningsområdet för en taxa skall kunna begränsas i den mån det visar sig lämpligt bör detta ha ett bättre stöd i lagen. Lagrådet föreslår, med vissa redaktionella jämkningar och förtydliganden av texten i övrigt, att 10 § får följande lydelse:

”10 §

Den som utfört eller biträtt vid utförande av personundersökning eller förordnats till förtroendeman enligt 4 § eller avgett läkarintyg enligt 7 § har rätt till ersättning. Ersättningen betalas av staten.

Regeringen meddelar bestämmelser om ersättning enligt första stycket. Regeringen eller myndighet som regeringen utser får fastställa taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning åt den som utan biträde har utfört personundersökning. Detta gäller dock inte i sådana fall som avses i 9 §.”

Övergångsbestämmelsen

Den som förordnats till personundersökare innan de nya bestämmelserna har trätt i kraft bör få ersättning enligt reglerna vid förordnandet. Lagrådet föreslår därför också följande övergångsbestämmelse till 10 §:

”Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. När någon före ikraftträdandet har utsetts att utföra personundersökning tillämpas äldre bestämmelser.”

3. Förslaget till lag om ändring i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål

3 §

De grundläggande domförhållsreglerna för fastighetsdomstol finns i 3 § första och andra styckena lagen om domstolar i fastighetsmål (FDL). De innebär för normalfallet, att domstolen skall bestå av två lagfarna ledamöter, en teknisk ledamot och två nämndemän. Föreligger särskilda skäl kan ytterligare en teknisk ledamot ingå. I vissa speciella typer av mål och ärenden rörande bl. a. arrende eller hyra, skall, om inte målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl föranleder att en teknisk ledamot bör ingå, denne ersättas av ytterligare en nämndeman.

Av 4 § FDL framgår att under vissa förutsättningar nämndemän inte behöver delta i sådana mål som kan prövas i sak utan huvudförhandling. Vidare anges där att en lagfaren domare har behörighet att ensam handlägga mål i samma utsträckning som gäller för tingsrätt.

Omröstning till dom skall enligt 12 § FDL ske som i allmän domstol med enbart lagfarna ledamöter.

I enlighet med intentionerna när fastighetsdomstolarna kom till har deras kompetensområde efter hand ökats ut. Vilka mål och ärenden som ankommer på fastighetsdomstol framgår av särskilda lagar och författningar på olika rättsområden. Betydelsefulla grupper är – förutom arrende- och hyresmål och därmed besläktade mål – fastighetsbildnings- och expropriationsmål, mål om inlösen enligt exempelvis byggnadslagen och mål enligt väg- och anläggningslagstiftningen. I motsats till vad som tidigare varit avsett (se NJA II 1971 s. 371) har i den proposition (1981/82:130) med förslag till ny vattenlag som har lämnats till riksdagen tanken på att överföra den dömande funktionen från vattendomstol till fastighetsdomstol inte tagits upp.

Det är karaktäristiskt för flera av de måltyper som det ankommer på fastighetsdomstol att handlägga, att de enskilda målen ofta är tekniskt invecklade och i andra avseenden komplicerade. Antalet mål där huvudförhandlingen pågår i flera veckor eller månader är antagligen procentuellt högt jämfört med förhållandena vid de allmänna domstolarna. Remissen innehåller inte någon statistik eller andra närmare uppgifter om i vilken utsträckning problemet med bristande domförhet vid förfall för någon

ledamot under pågående rättegång har gjort sig gällande. Lagrådet betvivlar emellertid inte, att åtgärder med anledning av de framställningar som gjorts av vissa fastighetsdomstolar behöver vidtas. Samtidigt kan konstateras att trots den genomgripande översyn av vattenrättslagstiftningen som företagits frågan inte är löst eller behandlad när det gäller vattendomstolarna. Såvitt gäller rättegångsbalken har däremot problemet med avbruten domförhet genom förfall för lagfaren ledamot eller nämndeman under vidlyftiga rättegångar uppmärksamrats och successivt förebyggts (se beträffande häradsrätt - rådhusrätt - tingsrätt NJA II 1943 s. 16 och 22, NJA II 1969 s. 439 ff och NJA II 1975 s. 735 ff). Enligt 1 kap. 3 och 4 §§ gäller nu för tingsrätt domförhetsregler som i princip innebär att en ledamot utöver ordinarie antal kan delta i handläggningen. Det gäller de lagfarna ledamöterna i kollegial domstol såväl som, under vissa angivna förutsättningar, när rätten normalt skall bestå av en lagfaren domare jämte nämnd. Motsvarande regler finns för hovrätt i 2 kap. 4 § och för högsta domstolen i 3 kap. 6 § rättegångsbalken.

Den lösning med tillkallande av extra ledamot eller ledamöter som valts för de allmänna domstolarnas del avvisar departementschefen som obehövlig för fastighetsdomstolarna. I stället skall enligt remissförslaget den omständigheten att det, sedan huvudförhandling påbörjats, inträffar förfall för en av de lagfarna ledamöterna, eller en av nämndemännen eller av de tekniska ledamöterna, i den mån två deltar, inte inverka på rättens domförhet. Målet skall alltså oavsett beskaffenhet kunna slutföras och avgöras i den reducerade sammansättningen. Syftet med förslaget måste vara att det lägre antalet skall komma till användning i sådana tidskrävande och komplicerade mål som det innebär särskilda olägenheter att företa på nytt när förfall inträffar inom rätten.

I förarbetena när fastighetsdomstolsreformen genomfördes betonades i flera sammanhang vikten av att ge domstolarna en kvalificerad sammansättning (se t.ex. NJA II 1969 s. 466 och 468 f). Kravet på deltagande av två lagfarna ledamöter ansågs ursprungligen inte böra efterges i någon utsträckning (NJA II 1969 s. 474, jfr dock s. 476). Efter de år 1971 genomförda ändringarna i FDL gäller, att en ensamdomare har motsvarande begränsade befogenheter som i rättegångsbalken.

Att i de mera tidskrävande fastighetsmålen för att om möjligt säkra domförheten förstärka fastighetsdomstolarna med en extra ledamot ur samtliga de tre kategorier som skall vara representerade måste givetvis dra med sig vissa kostnader och kan från den synpunkten bära emot i det nuvarande statsfinansiella läget. Storleksordningen på kostnaderna har lagrådet inte något underlag för att bedöma. Enligt lagrådets mening står emellertid inte något annat alternativ än en förstärkningsmöjlighet till buds. Att just i de mest komplicerade målen skära ned antalet lagfarna ledamöter under det som funnits nödvändigt i normalfallen möter alltför stora betänkligheter. Även en minskning av antalet nämndemän ter sig

olycklig med hänsyn dels till att endast två – eller i vissa fall tre – sitter i rätten, dels till den särskilda erfarenhet och ortskännedom nämndemännen avses tillföra fastighetsmålen. Frånsett bestämmelsen i 1 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken om domförhet med reducerad nämnd är vidare den i remissen föreslagna lösningen främmande för rättssystemet i övrigt. Däremot finns i flera fall, också på andra håll än i rättegångsbalken, möjligheten att anlita en ledamot mer än vad som krävs för domförhet (se t.ex. lagen om allmänna förvaltningsdomstolar).

Lagrådet föreslår alltså i stället för det remitterade förslaget en bestämmelse i 3 § FDL om rätt att förstärka domstolen i vidlyftiga fastighetsmål. Enligt lagrådets mening behöver bestämmelsen avse enbart lagfarna ledamöter och nämndemän. Beträffande de tekniska ledamöterna finns redan en valrätt mellan antalen en och två. Därtill kommer att de tekniska ledamöternas uppgift inte avsetts vara i första hand en expertbedömning – särskild sakkunskap har förutsatts kunna tillföras genom vanlig sakkunnigbevisning – utan främst en medverkan i den allmänna bedömningen och utformningen av domstolens dom (se NJA II 1969 s. 469, 1971 s. 374).

En sådan bestämmelse som lagrådet förordar bör givetvis på samma sätt som motsvarande regler i rättegångsbalken utnyttjas restriktivt och kan som skett i 1 kap. 3 och 4 §§ rättegångsbalken förbindas med uttryckliga förutsättningar för att den skall få tillämpas. Redaktionellt synes regeln rörande domförheten lämpligast kunna placeras mellan de nuvarande andra och tredje styckena i 3 § FDL. Formuleringen i nuvarande tredje stycket behöver om lagrådets förslag accepteras ändras på en punkt. Någon ändring av den förut angivna omröstningsregeln i 12 § om individuell röstning torde däremot inte påkallas.

Med hänvisning till det anförda föreslår lagrådet att 3 § tredje och fjärde styckena ges följande lydelse:

”Kan huvudförhandling i fastighetsmål beräknas kräva minst fyra veckor får antalet lagfarna ledamöter utökas med en utöver det antal som anges i första och andra styckena. Om det är påkallat med hänsyn till målets omfattning eller annan särskild omständighet gäller detsamma om antalet nämndemän.

En av de lagfarna ledamöterna skall vara ordförande i fastighetsdomstolen. Denne utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. Annan lagfaren ledamot skall vara lagfaren domare i tingsrätten eller i annan tingsrätt. Teknisk ledamot skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Nämndemännen bör vara allmänt betrodna och väl förtrogna med sin Orts förhållanden.”

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-10-28

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Rainer, Boström, Bodström, B. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg

Föredragande: statsrådet Rainer

Proposition om ändringar i rättegångsbalken m. m.

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål,
3. lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

Jag godtar lagrådets förslag till lydelse av 1 kap. 3 § tredje stycket och 6 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken.

Lagrådet har ställt sig tveksamt till den föreslagna utvidgningen av området för strafföreläggande enligt 48 kap. 4 § rättegångsbalken. Enligt lagrådet bör förslaget i vart fall inte genomföras om det inte är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till domstolarnas arbetssituation. Lagrådet har också pekat på att möjligheterna att använda reglerna i 34 kap. brottsbalken om sammanträffande av brott och förändring av påföljd minskar ytterligare, om området för strafföreläggande vidgas.

Jag har i och för sig förståelse för den tvekan som lagrådet känner inför den föreslagna utvidgningen. Med hänsyn till det ekonomiska läget och den växande arbetsbördan i de allmänna domstolarna är det emellertid nödvändigt att på alla sätt försöka rationalisera formerna för beivrande av brott, i den mån det kan ske utan att rättssäkerheten hotas. Den i lagrådsremissen föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet för strafföreläg-

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 12 augusti 1982.

gande är en sådan rationaliseringsåtgärd, som i det rådande läget framstår som angelägen. Förslaget bör därför enligt min mening genomföras.

Det finns emellertid skäl att understryka vad lagrådet har anfört om tillämpningen av reglerna i 34 kap. brottsbalken. Det är angeläget att åklagarna har uppmärksamheten riktad på att brott, som i och för sig skulle kunna beivras genom strafföreläggande, ibland bör föranleda åtal i domstol i syfte att möjliggöra en tillämpning av reglerna i 34 kap. brottsbalken.

När det gäller de föreslagna bestämmelserna om rättelse av strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot i 48 kap. 12 a och 17 §§ rättegångsbalken anser lagrådet att det behövs en särskild möjlighet att överklaga ett rättelsebeslut, om rättelse skall kunna ske mot den misstänktes vilja. Den extraordinära besvärsgeslutsregeln i 59 kap. 5 § rättegångsbalken förutsätter att ett godkänt föreläggande föreligger. Så kan enligt lagrådet knappast anses vara fallet när ett föreläggande genom rättelsebeslut har fått ett annat innehåll än den förelagde har velat godta. Begränsningen i nämnda lagrum till vissa preciserade besvärsgrunder är vidare omotiverad när det gäller rättelsebeslut. Lagrådet framhåller också att besvär enligt 59 kap. 5 § endast kan leda till att det ursprungliga föreläggandet undanröjs.

Utan att för egen del ta ställning till om 59 kap. 5 § rättegångsbalken i och för sig kan tillämpas i fråga om beslut om rättelse av godkända förelägganden, kan jag hålla med lagrådet om att bestämmelserna där inte passar så väl för besvär över sådana beslut. Å andra sidan finns det enligt min mening knappast skäl att för de sällsynta undantagsfall då saken kan bli aktuell införa särskilda besvärsgeslutsregler. Jag förordar därför i stället — som också lagrådet har varit inne på — att rättelse av ett föreläggande inte i något fall skall få ske om den som avses med föreläggandet motsätter sig det. Därvid får samtycke presumeras, om den misstänkte inte hör av sig med anledning av en ifrågasatt rättelse.

Med anledning av vad lagrådet har anfört angående möjligheten att inom godkännandefristen återkalla ett meddelat föreläggande vill jag som min mening uttala att 48 kap. 3 § rättegångsbalken inte torde lägga hinder i vägen mot detta. Avsikten med nämnda bestämmelse torde vara att förebygga en dubbel lagföring. Sedan föreläggandet återkallats kan det därför inte föreligga något hinder mot att ett nytt föreläggande utfärdas (jfr RÅ Cirk. nr 70).

Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål.

Jag godtar lagrådets förslag till lydelse av 10 §. Jag kan också godta den övergångsbestämmelse som lagrådet har föreslagit.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål.

I lagrådsremissen föreslås att fastighetsdomstol skall vara domför även om det sedan huvudförhandlingen har påbörjats inträffar förfall för en av de lagfarna ledamöterna eller för en av nämndemännen eller, om två tekniska ledamöter deltar, för en av dessa. Lagrådet har ansett att en nedskärning av antalet lagfarna ledamöter möter alltför stora principiella betänkligheter och att även en reducering på nämndemannasidan ter sig olycklig. Enligt lagrådet bör det i stället införas en möjlighet att förstärka fastighetsdomstolen med ytterligare ledamöter efter mönster av vad som gäller för de allmänna domstolarna.

För min del vill jag understryka att det kan uppstå avsevärda kostnader och olägenheter, om huvudförhandlingen i ett fastighetsmål alltid måste ställas in och målet tas om från början i de fall då det under en huvudförhandling inträffar förfall för någon av rättsens ledamöter. Problemet kan åtminstone delvis lösas om man genomför lagrådets förslag. En annan omständighet som talar för att man bör kunna förstärka fastighetsdomstolen är att en sådan möjlighet redan finns för de allmänna domstolarnas del.

Det kan emellertid, bl. a. av kostnadsskäl, inte komma i fråga att utnyttja förstärkningsmöjligheten mer allmänt. Lagrådet har också föreslagit att förstärkning bara skall kunna ske i mål av mer betydande omfattning. Man löser emellertid då inte de problem som uppstår vid förfall i andra kategorier av mål eller i mål där förstärkningsmöjligheten inte har utnyttjats.

Vad jag nu har sagt gör att jag anser att lagrådsremissens förslag bör genomföras. Fastighetsdomstolen bör alltså, även om den inte har en förstärkt sammansättning, förbli domför om det inträffar förfall i enlighet med vad som har angetts i remissen. Jag vill emellertid understryka att målet ibland kan vara av sådan beskaffenhet att det bör tas om från början om någon av ledamöterna får förfall, trots att detta inte är formellt nödvändigt.

Samtidigt som jag alltså förordar att det remitterade förslaget följs anser jag att det finns skäl att dessutom, i enlighet med lagrådets förslag, införa en möjlighet att förstärka fastighetsdomstolen med en lagfaren ledamot och en nämndeman i mål där huvudförhandlingen beräknas ta minst fyra veckor i anspråk. Det är emellertid angeläget att förstärkningsmöjligheten inte utnyttjas slentrianmässigt. Det måste i varje särskilt fall prövas om en förstärkt sammansättning kan anses försvarlig med hänsyn till målets beskaffenhet och till risken för att någon ledamot skall få förfall.

2 Förslag till ändring i lagen (1976:122) om ändring i lagen (1929: 145) om skiljemän

I detta sammanhang vill jag ta upp en särskild fråga som rör tillämpningen av lagen (1929:145) om skiljemän. I 18 § andra stycket i den lagen finns regler om tid för meddelande av skiljedom. Om parterna inte har bestämt viss tid för meddelande av skiljedom, skall denna meddelas inom sex månader från den dag då skiljeavtalet slöts eller, om avtalet avser framtida tvister, från den dag då skiljeavtalets tillämpning påkallades. Tingsrätten kan på begäran av en part medge förlängning av fristen. Om skiljedom inte meddelas inom fastställd tid, anses skiljeavtalet förfallet såvitt avser den aktuella tvisten.

Skiljemannalagen är tillämplig även när det gäller tvister mellan utländska parter, bl. a. om skiljeförfarandet skall äga rum i Sverige. Enligt sista meningen i 18 § andra stycket gäller dock inte de nyss återgivna bestämmelserna om parterna eller en av dem har hemvist utom Sverige. Anledningen är att fristen anses alltför snäv när det gäller tvister mellan sådana parter. Undantagsregeln infördes år 1976 (prop. 1975/76:48, LU 19, rskr 194, SFS 1976:122). Samtidigt vidgades möjligheten för överexekutor – numera tingsrätten – att skilja en obstruerande eller långsam skiljeman från sitt uppdrag (9 § andra stycket, jfr 10 § andra stycket skiljemannalagen). Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 1976. Enligt en övergångsbestämmelse gäller emellertid 9 och 18 §§ i deras äldre lydelse beträffande skiljeavtal som har slutits före ikraftträdandet.

Stockholms handelskammare och dess skiljedomsinstitut har i en skrivelse till justitiedepartementet den 30 september 1982 hemställt att övergångsbestämmelsen till 18 § upphävs och därvid anført bl. a. att det mot bakgrund av Sveriges betydelse som plats för skiljeförfaranden i internationella handelstvister är angeläget att den svenska skiljemannalagstiftningen är så utformad, att den inte försvårar genomförandet av sådana skiljeförfaranden i Sverige. Handelskammaren har under senare tid i flera fall erfarit att den tid om sex månader för skiljedoms meddelande som fortfarande gäller beträffande skiljeavtal som slutits före den 1 juli 1976 föranlett parter att förlägga skiljeförfarandet till ett annat land än Sverige. Fristen har även förorsakat problem vid genomförandet av skiljeförfaranden i Stockholm. I fråga om internationella handelstvister – särskilt i fall då båda parter har hemvist utomlands – är det inte ovanligt att skiljemännen utses först flera månader efter det att skiljeförfarande påkallas. I internationella skiljeförfaranden torde man över huvud taget ha att räkna med större tidsåtgång än i inhemska skiljeförfaranden. Några principiella eller lagstiftningstekniska hinder för ett upphävande av övergångsbestämmelsen torde inte föreligga.

För min del anser jag att handelskammaren och skiljedomsinstitutet har fört fram beaktansvärda skäl för att den ifrågavarande övergångsbestäm-

melsen upphävs. Jag delar uppfattningen att man inte, bl. a. mot bakgrund av den tid som har förflutit, behöver befara några olägenheter av ett upphävande. Jag förordar således att detta sker. Upphävandet bör avse övergångsbestämmelsen såväl till 9 § som till 18 §.

Frågan om upphävande av övergångsbestämmelsen är enligt min mening inte av den beskaffenheten att lagrådets hörande är påkallat.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar,
dels att anta förslaget till lag om ändring i lagen (1976:122) om ändring i lagen (1929:145) om skiljemän.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

RIKSPOLISSTYRELSEN

1981-06-16

Regeringen
(Justitiedepartementet)

Rättelse av straffföreläggande och ordningsföreläggande

Rikspolisstyrelsens erfarenhet från uppföljningen av straffföreläggande- och ordningsbotsrutinerna ger anledning att överväga frågan om ett förenklat rättelseförfarande inom dessa rutiner. Styrelsen får därför anföras följande.

Årligen utfärdas cirka 100.000 straffförelägganden och 200.000 ordningsförelägganden. Enligt 48 kap. 3 § rättegångsbalken gäller godkänt föreläggande som lagakraftvunnen dom.

Ett visst antal av de till RPS inkomna godkända föreläggandena innehåller oriktigheter av sådan beskaffenhet att besvärsförfarande måste tillgripas för att genom domstols försorg få föreläggandet undanröjt. Under år 1980 undanröjdes 566 ordningsförelägganden och 121 straffförelägganden. Hur många besvärsmål som under motsvarande tid anhängiggjorts vid domstol men lett till att besvärssyrkandet lämnats utan bifall är inte känt, då domstol inte har underrättelseskyldighet i sådana mål.

Enligt rikspolisstyrelsens mening finns i och för sig ingen anledning att ändra reglerna för besvärsförfarandet. Problemet är emellertid att vissa felaktigheter inte är av sådant slag att förutsättningar för undanröjande föreligger enligt 59 kap. 5 § rättegångsbalken. Beträffande sådana felaktigheter bör övervägas vidgade möjligheter till ett förenklat rättelseförfarande.

Enligt 30 kap. 13 § rättegångsbalken kan domstol genom särskilt beslut rätta uppenbar oriktighet i sitt avgörande om denna beror på skrivfel, misräkning eller annat dylikt förbiseende. Beslut om rättelse får meddelas först sedan parterna beretts tillfälle att yttra sig. Beslut om rättelse kan överklagas.

Något motsvarande stadgande finns inte beträffande straffföreläggande och ordningsföreläggande. Ej heller torde analogisk tillämpning av detta stadgande på förelägganden vara tillåten. (Se prop. nr 82 år 1968 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. sid 86, SvJT 1964 sid 323 samt Mannerfelt—Cosmo: "ORDNINGSBOT—PARKERINGSBOT" sid 53—54.)

Inom ordningsbotsinstitutet finns dock en begränsad rättelsemöjlighet. Bestämmelserna härom återfinns i 48 kap. 18 § rättegångsbalken. Enligt

detta stadgande får polisman — som i omedelbart samband med att föreläggande av ordningsbot utfärdats och godkänts finner att föreläggandet innehåller uppenbar oriktighet som avser annat än att botbeloppet är för lågt — bereda den misstänkte tillfälle att stryka över godkännandet. Sker detta skall föreläggandet återkallas. Nytt föreläggande får därefter utfärdas. Denna bestämmelse tillkom den 1 juli 1968 på förslag av rikspolisstyrelsen. I en redogörelse till justitiedepartementet den 25 oktober 1967 för försöksverksamheten med ordningsbot och parkeringsbot (intagen som bilaga 3 till proposition nr 82 år 1968) påtalade styrelsen med hänvisning till 30 kap. 13 § rättegångsbalken behovet av en motsvarande möjlighet att omedelbart rätta ett godkänt ordningsföreläggande (punkterna II och IV). Såsom framgår ovan är bestämmelsen i 48 kap. 18 § rättegångsbalken tillämplig endast i den situationen att ett fel upptäcks i omedelbart samband med att föreläggandet har utfärdats och godkänts. Erfarenhetsmässigt har dock visat sig att i de flesta fall oriktigheter av betydelse i detta sammanhang upptäcks först i ett senare skede, företrädesvis i samband med den centrala uppföljningen vid RPS. Dessa fall rapporteras till utfärdande polisdistrikt för åtgärd jämlikt 16 § ordningsbotskungörelsen (1968:199). Ordningsförelägganden kontrolleras också på polisstationen innan de sänds in till RPS. Även denna kontroll kan resultera i underrättelse till åklagaren för prövning av frågan om föreläggandet bör undanröjas.

De oriktigheter som förekommer i godkända förelägganden och som är av intresse i detta sammanhang är av skiftande slag. Som exempel kan nämnas i fråga om ordningsförelägganden felaktigt eller ej angivet förseelsedatum samt för högt botbelopp samt beträffande strafförelägganden felaktigt angivet lagrum.

Följderna av att rättelsemöjligheterna enligt gällande rätt är alltför begränsade blir att den praktiska tillämpningen i strävan att lösa uppkomna situationer tar två olika vägar av vilka ingen är önskvärd.

Den ena vägen är att besvär anförs och i viss utsträckning bifalls beträffande situationer där besvärsgrunder enligt 59 kap. 5 § rättegångsbalken egentligen inte föreligger. För den bötfällda medför förfarandet med domstolsprövning och undanröjande samt ett därpå följande nytt processuellt förfarande vissa olägenheter och upplevs av denne ofta som oförklarligt och onödigt omständligt. Detta gäller särskilt i de fall den bötfällda hunnit inbetala böterna och dessa efter undanröjande av föreläggandet återbetalas till denne. Genom nytt avgörande i form av föreläggande eller dom åläggs denne ånyo böter och därigenom förnyad betalningsskyldighet i regel med samma belopp.

Den andra vägen som i praktiken tillämpas för att lösa problemet med felaktiga förelägganden är att med analogisk tillämpning av 30 kap. 13 § rättegångsbalken rätta uppenbara oriktigheter i godkända förelägganden. Utan författningsmässigt stöd och närmare reglering i övrigt synes denna ordning inte vara tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Mot bakgrund av det anförda anser rikspolisstyrelsen det vara angeläget att frågan om att införa ett förenklat rättelseförfarande – utöver vad som gäller enligt 48 kap. 18 § rättegångsbalken – blir föremål för prövning. Vid utformningen av ett rättelseförfarande måste givetvis rättssäkerhetsaspekter beaktas, t.ex. genom att rättelse får ske endast efter samtycke från den misstänkte och att rättelse av ordningsföreläggande får beslutas endast av befattningshavare i polischefs-karriären.

Rikspolisstyrelsen hemställer att regeringen prövar frågan om att införa vidgade möjligheter att rätta ordnings- och strafförelägganden. Den utredning som krävs beträffande rättssäkerhetshänsyn m.m. har nära samband med rättegångsutredningens (Ju 1977:06) pågående arbete att undersöka frågan om domstol bör ges en ökad befogenhet att själv rätta uppenbara fel som ger sig till känna i avgörande som meddelas av domstolen.

Rikspolisstyrelsen har under hand samrått med riksåklagaren som därvid ställt sig bakom vad som anförts i denna skrivelse.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad rikspolischef samt byråchefen Wranghult, föredragande.

RIKSPOLISSTYRELSEN

Holger Romander

Hans Wranghult

Sammanfattning av remissyttranden över frågan om höjning av gränsen för antalet dagsböter i strafförelägganden

Riksåklagaren, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, Stockholms tingsrätt, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges statsåklagare och Föreningen Sveriges åklagare har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Flera av dessa remissinstanser har betonat, att förslaget medför rationaliseringsvinster och att det från rättssäkerhetsynpunkt inte finns något att invända mot förslaget.

Sundsvalls tingsrätt har förklarat, att den inte motsätter sig förslaget. Tingsrätten har bl. a. anført, att förslaget från ren rationaliseringssynpunkt kan hälsas med tillfredsställelse. Tingsrätten har dock framhållit, att sextio dagsböter sedan gammalt har uppfattats som en betydelsefull gräns mellan mera vanliga bötesbrott och allvarigare brottslighet samt att etthundra dagsböter ligger på gränsen till fängelsestraff.

Hovrätten för Västra Sverige har inte anslutit sig till förslaget. Hovrättens majoritet (tre ledamöter) har bl. a. anført, att institutet strafföreläggande genom den nu aktualiserade utvidgningen får ett tillämpningsområde som kommer att omfatta även allvarigare bötesbrott såsom rattonyktighet och grov olovlig körning. Hovrätten anser därför, att det nu inte är frågan om en gradvis utbyggnad av ett beprövat institut utan om införandet av en principiellt ny ordning där för ett mycket vidsträckt och heterogent brottsområde summariska handlägningsformer gäller och där ansvaret för rättstillämpningens enhet och säkerhet i praktiken kommer att åvila åklagarväsendet. Hovrättens majoritet befarar också att den misstänkte även beträffande tämligen allvarliga brott kan frestas bortse från befogade invändningar mot strafföreläggandet därför att han av skilda skäl tror det vara bäst att utom rätta få saken ur världen. Hovrättens majoritet anser att ett ställningstagande till ett så genomgripande förslag varom nu är fråga i varje fall bör föregås av en mer allmän och ingående översyn av lagstiftningen.

Den skiljaktiga ledamoten av hovrätten (hovrättspresidenten) har – om än med viss tvekan – tillstyrkt riksåklagarens förslag. Han har bl. a. anført, att det inte med fog kan göras gällande att förslaget sätter rättssäkerheten i fara samt att behovet att åstadkomma besparingar och den pressade arbetssituationen inom domstolsväsendet gör det angeläget att ta till vara alla möjligheter att rationalisera den rättsvårdande verksamheten. Förslaget bör enligt presidenten göra det möjligt att i ökad utsträckning på ett enklare och snabbare sätt beivra brott av mindre allvarlig beskaffenhet och avlasta domstolarna åtskilliga mål av rutinbetonad karaktär.

Norrköpings tingsrätt (majoriteten) avstyrker en höjning av gränsen för det antal dagsböter som får åläggas genom strafföreläggande. Tingsrättens

majoritet (sex ledamöter) är tveksam till om förslaget innebär rationaliseringsvinster samt framhåller, att institutet strafföreläggande ursprungligen med stor tvekan godtogs som ett undantag från huvudprincipen att straffrättskipning skall utövas av domstol. Undantagets omfattning har steg för steg utökats dithän, att domstolarna enligt tingsrätten inte längre är de som handlägger och tar ansvaret för huvudantalet av straffrättskipningens antal fall. Tingsrätten framhåller dock att det inte finns någon anledning att anta att åklagarmyndigheterna missbrukat förtroendet. Domstolen anser, att det övervältrande på åklagarmyndigheter av straffrättskipning, som redan har ägt rum, går långt utöver vad som kunde förutses av dem, som utformade rättegångsbalken, samt att ytterligare steg i samma riktning inte bör övervägas annat än i samband med en noggrann analys av hur rättegångsbalken fungerar. Enligt tingsrätten kan det t.o.m. ifrågasättas om inte en sådan analys skulle leda till att domstolarna återfick ansvaret för en del av den straffrättskipning, som nu frångått dem, samtidigt som vissa lättnader i handläggningsformerna infördes. Tingsrätten påpekar, att riksåklagarens förslag innebär att de dömande uppgifterna i stor utsträckning läggs på åklagarmyndighet t.o.m. när brottets svårhet når ända fram till den gräns där fängelse övervägs. Tingsrätten framhåller, att rattonykterhet och olovlig körning är allvarliga brott samt att själva lagföringen har en preventiv effekt, särskilt beträffande ungdomar. Tingsrätten anser, att förslaget innebär att det inte bara kvantitativt – vilket enligt tingsrätten redan är fallet – utan även kvalitativt tas det sista steget till inrättandet av en ny domstolsinstans, som saknar de nuvarande domstolarnas rättssäkerhetsgarantier. Enligt tingsrätten bortser förslaget även från reglerna i 34 kap. brottsbalken som innebär att vissa hänsyn skall tas när gärningsmannen är dömd tidigare samt från att gärningar av denna svårhetsgrad skall leda till en prövning huruvida tidigare meddelade domar å skyddstillsyn eller villkorlig dom skall undanröjas. Tingsrätten anser vidare bl.a. att förslaget innebär, att man bortser från de olika fallens individuella särdrag, att man inte beaktar att bötesstraff kan vara synnerligen ingripande, att man inte har förståelse för de personliga egenskaper, som förmår många människor att utan invändningar acceptera myndigheternas förslag, dvs. att man har underskattat den fara för rättssäkerheten som oriktiga erkännanden innebär. Förslaget innebär enligt tingsrätten också att man inte tillräckligt har beaktat hur ett fall kan te sig när man granskat det på handlingarna respektive när man därefter haft en förhandling. Enligt tingsrätten riskerar viktiga delar av brottsbalken att komma på undantag genom förslaget.

Tre ledamöter av tingsrätten har haft skiljaktig mening och tillstyrkt en höjning av gränsen till etthundra dagsböter. De har bl.a. anfört, att höjningen medför rationaliseringsvinster och leder till att domstolarna kan koncentrera sina arbetsinsatser till mera betydelsefulla uppgifter. Enligt de skiljaktiga ledamöterna kan det inte göras gällande att rättssäkerheten sätts i fara om förslaget genomförs. Det är enligt dessa snarare till fördel för

rättssäkerheten att bötesbrott beivras snabbt genom strafföreläggande eftersom alternativet är en betydligt långsammare handläggning vid domstol.

Domareförbundet är negativt till den föreslagna höjningen av gränsen. Förbundet vitsordar, att vissa rationaliseringsvinster skulle uppkomma, främst genom att flertalet mål om rattonyktighet och grov olovlig körning skulle kunna avlastas domstolarna. Förbundet anser också, att det knappast längre finns anledning att i princip undanta rattonyktighet från strafföreläggandets tillämpningsområde. Enligt förbundet inger det emellertid betänkligheter att använda strafföreläggande för lagöverträdelser som förskyller så höga straff som sextio till etthundra dagsböter. Såväl den enskildes rättsskyddsanspråk som nödvändigheten av att inskräpa allvaret i samhällets reaktion på brottet talar enligt förbundet för att domstolsförfarande används i sådana fall. Förbundet hänvisar också till sitt remissvar den 28 oktober 1974 över betänkandet (SOU 1974:27) Mindre brott (se förbundets årstryck 1975 nr 15).

Rikspolisstyrelsen har i sitt remissyttrande anfört, att en höjning av gränsen till etthundra dagsböter inte torde kräva någon resursförstärkning vid styrelsen.

Flera remissinstanser har ansett, att det bör övervägas att införa en möjlighet att handlägga enskilda anspråk inom ramen för strafföreläggandeinstitutet. Några remissinstanser har ansett, att det även bör övervägas att utvidga området för föreläggande av ordningsbot, t.ex. genom att för ett antal brott ersätta straffet dagsböter med penningböter

Sammanställning av remissyttranden över frågan om vidgad ensamdomarkompetens i brottmål vid tingsrätt (Ds Ju 1981:18) Underrätternas sammansättning, avsnitt 3).

Justitiekanslern har ingen erinran mot för slaget.

Riksåklagaren: De huvudsakliga skälen till införande av enmanskompetens i mål av enklare karaktär torde vara kostnads- och rationaliseringsaspekter. Som framhålls i promemorian synes en utvidgning i enlighet med förslaget ej möta betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt. Jag vill emellertid understryka vad som framhålls i promemorian (s. 21) att sådana mål inte schablonmässigt bör företas till avgörande utan nämndemän i rätten. Det får således i varje enskilt mål bedömas om förhållandena är sådana att nämndemän bör medverka. Å andra sidan torde utvecklingen komma att leda till att vissa måltyper mer frekvent handläggs av ensamdomare.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt: Utvidgningen av tingsrätts domförhet med enbart en lagfaren domare utan nämndemän synes vara välmotiverad, såväl sedd i relation till strafföreläggandeinstitutet som till önskvärldheten av att skära ned kostnaderna. Vissa kategorier av mål torde inför utsättande av huvudförhandling med lätthet kunna utskiljas som normala endomarmål. Det gäller till exempel mål avseende rattonykterhet enligt 4 § 2 mom trafikbrottslagen, där den tilltalade ej tidigare dömts för liknande brott. Strafföreläggande anses endast i begränsad utsträckning böra användas för sådant brott. Enligt HD:s avgörande DB 5/1981 skall i sådana fall endast bötesstraff komma ifråga. Bevisvärderingen torde kunna förutsättas vara enkel.

Den nya bestämmelsen i 6 § trafikbrottslagen kan inte anses vara av den arten att den skulle kräva medverkan av nämndemän när det gäller rattonykterhetsbrott. Flertalet fall av rattonykterhetsbrott bör därför lämpa sig väl för handläggning av ensam lagfaren domare i enlighet med förslaget att utvidga kompetensområdet för ensam domare. Ett exempel på mål av motsatt karaktär är ett flertal av domstolarnas mål avseende snatteri. Åtal har många gånger kommit ifråga i stället för strafföreläggande därför att brott förnekats. I dessa mål förekommer ofta bevisvärderingsfrågor där medverkan av nämndemän kan vara av värde.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt: Möjlighet skall ges ensamdomare att avgöra mål om brott, för vilka stadgas fängelse högst sex månader. Både från kostnads- och effektivitetssynpunkt är detta positivt. Jag delar emellertid ej helt uppfattningen, att utvidgningen av ensamdomarkompetensen bör begränsas på sätt som föreslås. En konsekvens av begränsningen blir, att domaren i förväg måste ta ställning till påföljdsvalet. Detta ställningstagande måste göras redan, när målet skall sättas ut

till huvudförhandling, vilket är opraktiskt. Om den utvidgade kompetensen inte begränsas till mål där inte svårare straff än böter utdöms slipper man denna omgång. De brott av någon frekvens som har maximistraffet sex månaders fängelse är bl. a. olovlig körning (grov), rattonykterhet, snatteri och bedrägligt beteende. Det är endast i undantagsfall som påföljden för dessa brott bestäms till fängelse. Antalet fall av annan icke frihetsberövande påföljd än böter torde inte vara påfallande stort. Ej heller brukar bevisningen i mål angående dylika brott vara särskilt omfattande eller komplicerad. Domarekåren är väl skickad att handlägga dessa mål som ensamdomare även om annat än bötespåföljd skulle bli aktuellt. Möjligheten till prövning i högre instans utgör en fullgod garanti för rättssäkerheten. Domare är dessutom oförhindrad att inkalla nämndemän om han finner detta påkallat, exempelvis på grund av målets karaktär eller omfattning. Som promemorian framhållit bör inte dylika mål schablonmässigt avgöras utan nämndmedverkan. Den föreslagna begränsningen synes även beta ensamdomare möjligheten att meddela förordnande jämlikt 34 kap. brottsbalken.

Överåklagaren i Malmö åklagardistrikt: Åklagarmyndigheten tillstyrker förslaget om ökad behörighet för ensamdomare. Åklagarmyndigheten vill emellertid framhålla att den föreslagna utformningen kan medföra vissa organisatoriska svårigheter. Vid större domstolar såsom Malmö tingsrätt lottas nämligen s. k. ensamdomarmål på en särskild avdelning. Motsvarande gäller handläggningen vid åklagarmyndigheten. Nuvarande regler om ensamdomares behörighet medför inga svårigheter att vid lottning av inkomna mål avgöra om de skall hänföras till kategorien endomare mål. Den föreslagna ordningen, som innebär att mål rörande brott för vilka är stadgat fängelse i högst sex månader får handläggas av ensamdomare endast under förutsättning att svårare straff än böter inte döms ut, kräver en preliminär bedömning som måste göras av personal med juridisk utbildning innan målet kan lottas på viss endomareavdelning. Nu antydda organisatoriska komplikationer gäller endast större åklagarmyndigheter och bör inte hindra reformens genomförande. Sådana mål varom nu är ifråga kan nämligen vid större myndigheter lottas som brottmål i allmänhet. Det får sedan ankomma på domstolen att avgöra om nämnd bör deltaga eller ej. Åklagaren bör emellertid vid stämningsansökans insändande på lämpligt sätt ange sin uppfattning i handläggningsfrågan exempelvis att åklagaren kommer att yrka på fängelse.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: Förslaget i promemorian att endomarkompetensen i enkla brottmål vidgas något tillstyrkes. Vissa olägenheter kan uppkomma vid domstolar vid förhandsprövningen om svårare straff än böter inte kommer att utdömas. Detta bör dock ej hindra att den föreslagna förändringen nu görs. Från rättegångsutredningen torde inom kort kunna väntas vissa förslag om skyldighet för åklagare att vid åtals väckande lämna upplysningar till ledning för målets handläggning.

Leda dessa förslag till lagstiftning torde de nämnda olägenheterna komma att undanröjas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Hovrätten tillstyrker att ensamdomarkompetensen utvidgas på det föreslagna sättet. Emellertid kan det ifrågasättas om kompetensen bör begränsas till mål där annan påföljd än böter ej utdömes. En sådan inskränkning innebär att en förhållandevis noggrann preliminärbedömning av påföljdsfrågan måste göras innan målet sätts ut. Trots detta kan det givetvis komma att inträffa att domaren, då målet skall avgöras, finner att påföljden bör bestämmas till annat än böter. Uttalandet i promemorian att denna olägenhet måste undvikas "i görli-gaste mån" torde i denna situation inte vara till stor hjälp. Förhandlingen bör då ställas in och målet sättas ut till ny handläggning, vilket är opraktiskt och tidsödande. Det kan väl inte heller uteslutas att domaren – om inte annat så av praktiska skäl – i en sådan situation känner sig i viss mån påverkad av sin tidigare bedömning och blir benägen att låta påföljden stanna vid böter. Detta är givetvis inte tillfredsställande. För att undvika sådana komplikationer – vilka i och för sig inte kan befaras uppträda alltför ofta – skulle man enligt hovrättens uppfattning mycket väl kunna låta den föreslagna kompetensbegränsningen bortfalla. I promemorian uttalar visserligen att det inte kan anses lämpligt att en ensamdomare får avgöra påföljdsfrågan annat än vad gäller böter. Det är emellertid svårt att se att några risker skulle vara förknippade med att låta ensamdomare döma ut exempelvis villkorlig dom eller ett kortare fängelsestraff i de relativt fåtaliga fall det här kan bli fråga om. Det må erinras om att häktning, som ofta innebär ett frihetsberövande av icke obetydlig längd, oftast beslutas av ensamdomare. Givetvis bör mål vari påföljden vid en förhandsbedömning kan påräknas bli annat än böter alltid sättas ut till handläggning med nämnd. Detta behöver inte stå i lagtexten utan det räcker med ett motivuttalande.

Om reformen genomförs utan den nu berörda justeringen bör i vart fall förslaget till lagtext omarbetas. I 1 kap. 3 § 4 st. bör orden "... svårare straff än böter dömas ut" utbytas mot "... annan påföljd än böter inte ådömas".

Hovrätten för Nedre Norrland: Frågan om vidgad ensamdomarkompetens är av genomgripande natur, och betydligt fler aspekter bör läggas på den än som kommit till uttryck i promemorian. Hovrätten delar i och för sig uppfattningen att det finns anledning att utöka möjligheterna till ensamdomaravgöranden. Därvid är dock ej självklart att urvalet bör ske efter de principer som föreslås i promemorian. Enligt hovrätten bör övervägas om icke lekmän skulle kunna undvaras även vid okomplicerad brottslighet som bör leda till kortare fängelsestraff eller med fängelse jämställd påföljd. Förslagets utformning innebär bl. a. att ordföranden, innan målet sätts ut till huvudförhandling, måste göra en bedömning av om böter är en sannolik påföljd för brottet och nämnd ej heller av annan anledning kan anses

erforderlig. Detta förutsätter studium av och visst ställningstagande till förundersökningsmaterialet, vilket kan sägas stå i mindre god överensstämmelse med omedelbarhetsprincipen. Förslaget kan vidare medföra den opraktiska konsekvensen, att en redan påbörjad huvudförhandling måste ställas in på grund av bristande domförhet. Inte heller kan det måhända helt uteslutas att kostnadsskäl och tung arbetsbörda leder till att en felaktig förhandsbedömning blir normerande för påföljdsvalet.

— — — — —

Om ensamdomarens kompetens utvidgas i enlighet med förslaget i promemorian, bör 1 kap. 3 § 4 st. sista punkten rättegångsbalken erhålla annan utformning. Det kan nämligen inte vara tillfredsställande att knyta frågan om ensamdomares behörighet vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än fängelse i högst sex månader till en förutsättning – att svårare straff än böter inte döms ut – som kan inträffa först efter förhandlingens avslutande.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker att promemorieförslaget genomförs. Tingsrätten vill dessutom framföra, att det kunde övervägas om inte en ensamdomare kunde få döma till kortare frihetsstraff. En vinst vore då också att domare inte behöver göra en förhandsbedömning av påföljdsfrågan. Vidare skulle nämndemannaarvoden sparas. Emellertid är tingsrätten medveten om att överväganden pågår inom justitiedepartementet beträffande korttidsstraffen och tingsrätten avstår därför från att nu framlägga eget förslag om ytterligare utvidgning av ensamdomarkompetensen.

Uppsala tingsrätt: Tingsrätten har ingen erinran mot att möjligheten för ensamdomare att avgöra brottmål vidgas. Förslaget synes tvärtom, med hänsyn till de besparingar som här står att göra, väl försiktigt. Det kan således ifrågasättas om inte ensamdomare borde betros att avgöra mål, där den tilltalade har erkänt gärningen och det framstår som uppenbart att påföljden skall bli annan än fängelse eller fängelse i högst sex månader. Härigenom skulle man uppnå i princip kongruens med de fall, då dom får utfärdas i förenklad form.

Malmö tingsrätt: Tingsrätten har ingen erinran mot promemorieförslaget. Enligt tingsrättens mening finns skäl överväga en ytterligare utvidgning av ensamdomarens kompetens så att denne ges behörighet att utdöma även annan påföljd än böter i de undantagsfall det under förhandlingen skulle visa sig att sådan påföljd bör komma ifråga.

Göteborgs tingsrätt: Förslaget att ge domare möjlighet att ensam avgöra mål om brott, för vilka stadgas fängelse högst sex månader är positivt, både från kostnads- och effektivitetssynpunkt. Tingsrätten anser dock att kompetensen inte bör begränsas på sätt som föreslagits. Förslaget innebär att domaren i förväg och redan när målet sätts ut till huvudförhandling måste ta ställning till påföljdsvalet. De oftast förekommande brott som har maximistraffet sex månaders fängelse är olovlig körning (grov), rattonyk-

terhet, snatteri och bedrägligt beteende. Endast i undantagsfall bestäms påföljden för dessa brott till fängelse och antalet fall då annan icke frihetsberövande påföljd än böter väljs, torde inte vara stort. Det är emellertid inte alltid möjligt att i förväg veta när frihetsstraff kommer att dömas ut. Bevisningen i mål angående dessa brott är i regel inte särskilt omfattande eller komplicerad. Dessa mål bör således kunna avgöras av ensamdomare även om annan påföljd än böter skulle bli aktuell. Domaren har dessutom möjlighet att inkalla nämndemän om det är påkallat, t.ex. på grund av målets karaktär eller omfattning.

Luleå tingsrätt: Tingsrätten, som tillstyrker förslaget, ifrågasätter om inte ensamdomares kompetens bör utvidgas till att jämväl omfatta mål med fängelse sex månader som straffmaximum även när annan påföljd än böter är en sannolik påföljd för brottet.

Rättegångsutredningen: Det borde vara av mindre intresse från domförhetssynpunkt vilket maximistraff som är stadgat för brottet, då ett villkor för att tingsrätten skall vara domför med en domare ändå är att endast böter döms ut. Såsom jämförelse kan nämnas att i 2 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken, som reglerar hovrätts sammansättning i brottmål, saknas bestämmelse om stadgat maximistraff. Hovrätt är domför med fyra lagfarna domare om ej anledning förekommer att döma till svårare straff än böter.

Sveriges domareförbund: I promemorian föreslås att ensamdomarkompetensen vidgas till att omfatta brott, varå fängelse i högst sex månader kan följa, men endast under förutsättningen att svårare straff än böter inte döms ut (se den föreslagna lydelsen av 1 kap. 3 § 4 st. sista punkten rättegångsbalken). Förbundet tillstyrker av effektivitetsskäl en sådan utvidgning. Det bör dock framhållas att ensamdomarsystemet sannolikt, liksom för närvarande, kan antas bli utnyttjat huvudsakligen i de större tingsrätterna. Som framgår av promemorian (s. 21) kan det också i en del fall vara förenat med visst besvär att särskilja mål för handläggning av ensamdomare. Därtill kommer att enligt 19 § 3 st. tingsrättsinstruktionen nämndemän alltid skall delta när en tingsnotarie är ordförande.

LO: I promemorian redovisas inga brister i nuvarande ordning. Skälet till förändringen är enbart att nedbringa kostnaderna för staten genom att minska antalet nämndemannamål. LO anser att medverkan av nämnd i de nu aktuella målen medför en garanti för en allsidig prövning av målet, varvid lekmannasynpunkter ges utrymme. I vissa av dessa mål kan det även antas ligga i den tilltalades intresse att nämnd medverkar. Det gäller särskilt om den tilltalade tidigare fått ett strafföreläggande som han inte velat godkänna. LO avstyrker således utredningsförslaget.

SACO/SR: SACO/SR biträder det i promemorian framlagda förslaget att domarens behörighet att ensam avgöra mål vidgas. Det kan emellertid ifrågasättas om inte utvidgningen bör gå längre så att ensamdomare i dessa mål ges behörighet att även utdöma fängelsestraff. Med hänsyn till den

straffskala det här gäller kan det i praktiken bli fråga endast om kortare fängelsestraff. Det kan i detta sammanhang erinras om att ensamdomare i dag avgör frågor om häktning, som i flera fall kan vara en väl så ingripande åtgärd för den enskilde som ett kortare fängelsestraff.

Den föreslagna inskränkningen att domaren i dessa mål inte får döma till annan påföljd än böter, trots att fängelse ingår i straffskalan för brottet, medför att domaren före förhandlingen måste bilda sig en uppfattning i påföljdsfrågan. Den förhandsgranskning av målet som måste ske kan i vissa fall bli ganska ingående. En sådan granskning kan sägas stå i strid med principen om omedelbarhet i rättegången. Det kan finnas en viss risk för att domaren vid förhandlingen känner sig obenägen att frånga sin tidigare preliminära bedömning av påföljdsvalet. Skulle det vid förhandlingen visa sig att annan påföljd än böter bör komma i fråga måste förhandlingen ställas in. Dessa nackdelar skulle undvikas om utvidgningen av ensamdomarens behörighet kopplades till straffstadgandet utan begränsning i fråga om påföljden i det enskilda fallet.

Skulle behörighetsutvidgningen genomföras med den föreslagna inskränkningen bör ändringsförslaget avseende 1 kap. 3 § 3 st. rättegångsbalcken ändras så att "svårare *straff* än böter inte döms ut" byts ut mot "annan *påföljd* än böter inte ådömes". Ordalydelsen i förslaget skulle annars inte utesluta att en ensamdomare dömer till t. ex. villkorlig dom, vilket ju inte varit avsett.

Bilaga 4
Domstolsverkets förslag

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål**

Härigenom förordnas att 10 § lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål skall ha nedan angiven lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Regeringen meddelar bestämmelser om ersättning åt den som utfört eller biträtt vid utförande av personundersökning eller förordnats till förtroendeman samt åt läkare som avgivit intyg enligt 7 §. Sådan ersättning skall gäldas av statsverket.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, domstolsverket fastställer en taxa som skall tillämpas vid bestämmandet av ersättningen åt personundersökaren.

Denna lag träder i kraft den

Sammanfattning av remissyttrandena över domstolsverkets rapport (1981: 4) om personundersökartaxa

Samtliga remissinstanser utom Sveriges advokatsamfund är positiva till eller lämnar utan erinran domstolsverkets förslag att en taxa införs för ersättning till den som har utfört personundersökning i brottmål. *Sveriges domareförbund* och *chefen för länsåklagarmyndigheten i Västernorrlands län och Jämtlands län* har emellertid uttalat att något stort behov av en reform inte föreligger. *Chefen för länsåklagarmyndigheten i Göteborgs och Bohus län* anser att fördelarna med domstolsverkets förslag kan synas marginella. *Kriminalvårdsstyrelsen* anser, att behovet av en enkel, riksomfattande taxa för personundersökningar har dokumenterats genom de synpunkter som styrelsen har fått från lokala och regionala myndigheter inom kriminalvårdsverket. *Kriminalvårdsdirektören i kriminalvårdens Stockholmsregion* ser med tillfredsställelse att storleken på arvodet till personundersökare taxeregleras. Han framhåller vidare, att personundersökarnas behov av en enhetlig taxa för arvodet är större i en storstadsregion med flera domstolar, som sinsemellan har olika syn på arvodets storlek, än på landsorten, där personundersökaren betjänar en enda domstol. *Skyddskonsulenten i Göteborg—Centrum Öst distrikt* är positiv till att en taxa införs, eftersom det tar bort den orättvisa som nu föreligger genom att vissa tingsrätter betalar upp till 150 kronor mer än andra för till omfattningen identiska utredningar. *Föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän* anser att det är angeläget att en enhetlig taxa införs. *Socialstyrelsen* framhåller att det av domstolsverkets rapport framgår, att det är osäkert om några statsfinansiella fördelar kan erhållas genom införandet av normerade taxor. Styrelsen påpekar dock att personundersökarna upplever nuvarande brist på enhetlighet som besvärande och att domstolarnas administration kan underlättas om ett taxesystem införs. Även *Stockholms tingsrätt* framhåller, att domstolsverket i sin utredning har kommit fram till att några större fördelar av statsfinansiell art inte kan ställas i utsikt vid införandet av en taxa. Tingsrätten delar emellertid domstolsverkets uppfattning att fördelarna med en personundersökartaxa överväger och påpekar särskilt vad domstolsverket framhållit om att en taxa torde medföra en viss förenkling för tingsrätterna och att hovrätterna kan förväntas slippa ett antal besvärsmål. Sistnämnda synpunkt återfinns också i yttrandet från *överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt*.

Sveriges advokatsamfund avstyrker att en taxa införs. Samfundet anför, att domstolsverkets utredning visar att domstolarna över hela landet tillämpar i stort sett samma arvodesnivå för personundersökare. Av domstolsverkets rapport framgår klart att behov av att införa taxa för att nå kostnadskontroll inte föreligger. Inte heller kan en normering förväntas påverka kvaliteten på personundersökningarna. Advokatsamfundet kan inte heller av rapporten finna att införandet av en taxa skulle underlätta domstolarnas prövning av ersättningsfrågorna. En normering av personundersökararvodena skulle däremot enligt advokatsamfundets mening komma att medföra ökade administrativa kostnader för statsverket. Advokatsamfundet kan således inte finna att domstolsverkets utredning innehåller tillräckliga skäl för införandet av ytterligare en taxa, utfärdad av domstolsverket.

Flera remissinstanser har haft synpunkter på enskildheter i taxans konstruktion.

Bilaga 6
De remitterade lagförslagen

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 1 kap. 3 §, 2 kap. 4 §, 6 kap. 1 §, 9 kap. 9 §, 18 kap. 14 §, 30 kap.
10 § och 48 kap. 4 och 17 §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i 48 kap. skall införas en ny paragraf, 12 a §, av nedan angivna
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling.

vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

när mål avgörs utan huvudförhandling.

vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller vid syn på stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål som hålls i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att endast böter ådöms.

2 kap.

4 §²

Hovrätt är domför med fyra lagfarna domare. Flera än fem lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän må ej sitta

¹ Senaste lydelse 1975: 1288.

² Senaste lydelse 1976: 560.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

i rätten. Förekommer ej anledning att döma till svärare straff än böter, är hovrätten domför även med den sammansättning som sägs i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av en lagfaren domare i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

6 kap.

1 §³

Protokoll skall föras för varje mål särskilt.

Över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen och ej sker vid sammanträde för förhandling, vare förande av protokoll ej erforderligt. Vid måls avskrivning, som ej sker i samband med förhandling, erfordras ej heller protokoll.

Protokoll behöver inte föras över handläggning som ej sker vid sammanträde för förhandling, om

1. handläggningen företas av en lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen.

2. rättens avgörande sätts upp särskilt och inga skiljaktiga meningar föreligger vid omröstning inom rätten.

3. målet avskrivs.

I mål, som rör allenast ansvar för brott, må, om den tilltalade erkänt gärningen och annan brottspåföljd än böter ej ådömes, i stället för protokoll föras anteckningar enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av regeringen.

9 kap.

9 §⁴

Är i denna balk straff utsatt i böter, dock ej dagsböter, vare lägsta bötesstraff tio kronor och högsta femhundra kronor.

Är i denna balk straff utsatt i böter, dock ej dagsböter, skall lägsta bötesstraffet vara femtio kronor och högsta ettusen kronor.

18 kap.

14 §⁵

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kost-

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kost-

³ Senaste lydelse 1974: 573.

⁴ Senaste lydelse 1964: 166.

⁵ Senaste lydelse 1973: 240.

Nuvarande lydelse

nad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ränta som avses i 8 § *tredje* stycket samt ersättning för utskrift av rättsens dom eller slutliga beslut.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

30 kap.

10 §⁶

Vad i 2 och 7 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. I den mån ej annat föreskrivits *med stöd av 14 §*, skola ock bestämmelserna i 5 och 8 §§ tillämpas å sådant beslut, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Äger part fullfölja talan mot slutligt beslut eller göra ansökan om återupptagande, skall i beslutet givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om under rättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

48 kap.

4 §⁷

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket ej stadgas svårare straff än böter, dock ej normerade böter, och beträffande brott, för vilket stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader. *Skola dagsböter följa å brottet*, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller *jämte* annat sådant brott som nu nämnts finnes förskylla högst *sextio* dagsböter.

Föreslagen lydelse

nad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ränta som avses i 8 § *andra* stycket samt ersättning för utskrift av rättsens dom eller slutliga beslut.

Vad i 2 och 7 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. I den mån ej annat föreskrivits, skola ock bestämmelserna i 5 och 8 §§ tillämpas å sådant beslut, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott, för vilket ej stadgas svårare straff än böter, dock ej normerade böter, och beträffande brott, för vilket stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader. *Om dagsböter skall användas som påföljd för brottet*, får dock strafföreläggande utfärdas endast när brottet ensamt eller *tillsammans* med annat sådant brott som nu har nämnts förskyller högst *ett hundra* dagsböter.

⁶ Senaste lydelse 1969: 101.

⁷ Senaste lydelse 1976: 1137.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 a §

Finner åklagaren att ett straffföreläggande, som har godkänts, till följd av skrivfel, felräkning eller annat liknande förbiseende innehåller en uppenbar oriktighet, skall han, sedan den som har godkänt föreläggandet har beretts tillfälle att yttra sig, besluta om rättelse av föreläggandet.

Om den som har godkänt föreläggandet motsätter sig rättelsen, får den göras endast om det är uppenbart att den saknar betydelse för honom.

En rättelse får inte innebära att straffet höjs.

17 §⁸

Bestämmelserna i 6 § andra stycket 1, 2 och 4 samt i 7, 9 och 11 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föreläggande av ordningsbot.

Bestämmelserna i 6 § andra stycket 1, 2 och 4 samt i 7, 9, 11 och 12 a §§ gäller även i fråga om föreläggande av ordningsbot. Vad som sägs om åklagare i 12 a § skall därvid i stället avse polisman.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Den äldre lydelsen av 1 kap. 3 § gäller dock alltjämt vid huvudförhandlingar som har påbörjats före lagens ikraftträdande.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Regeringen meddelar bestämmelser om ersättning åt den som utfört eller biträtt vid utförande av personundersökning eller förordnats till förtroen-

⁸ Senaste lydelse 1968: 193.

¹ Senaste lydelse 1975: 720.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

deman samt åt läkare som avgivit intyg enligt 7 §. Sådan ersättning skall gäldas av statsverket.

Ersättning åt den som utan biträde har utfört personundersökning bestäms utom i fall som avses i 9 § enligt en taxa som fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. 10 § i dess nya lydelse skall tillämpas när ersättning bestäms efter ikraftträdandet även om arbetet med personundersökningen helt eller delvis har utförts före ikraftträdandet.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 §

Fastighetsdomstol består av två lagfarna ledamöter, en teknisk ledamot och två nämndemän. Om särskilda skäl föreligger, kan efter ordförandens bestämmande ytterligare en teknisk ledamot ingå i domstolen.

I mål eller ärende angående arrende, hyra, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet består domstolen dock av två lagfarna ledamöter och tre nämndemän. Teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen i stället för en av nämndemännen, om målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl föranleder det.

En av de lagfarna ledamöterna skall vara ordförande i fastighetsdomstolen. Denne utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. Den andre lagfarne ledamoten skall vara lagfaren domare i tingsrätten eller i annan tingsrätt. Teknisk ledamot skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Nämndemännen bör vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin orts förhållanden.

Om det sedan huvudförhandling har påbörjats inträffar förfall för en av de lagfarna ledamöterna eller för en av nämndemännen eller, om två tekniska ledamöter deltar, för en av dem, är rätten ändå domför.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

¹ Lagen omtryckt 1974: 1064.

Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 1064.

Innehåll

	Sid.
Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
1. lag om ändring i rättegångsbalken	2
2. lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål	5
3. lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål ..	6
4. lag om ändring i lagen (1976: 122) om ändring i lagen (1929: 145) om skiljemän	7
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 12 augusti 1982 ..	8
1 Inledning	8
2 Frågor angående strafföreläggande m. m.	9
2.1 Gällande rätt	9
2.2 Rättelse av förelägganden	10
2.2.1 Rikspolisstyrelsens framställning	10
2.2.2 Överväganden	11
2.3 Utvidgning av området för strafföreläggande	13
2.3.1 Riksåklagarens förslag	13
2.3.2 Strafföreläggandeinstitutets tidigare utbyggnad	13
2.3.3 Riksåklagarens anvisningar	16
2.3.4 Länsåklagarnas rekommendationer	17
2.3.5 Statistiska uppgifter	17
2.3.6 Överväganden	18
3 Vidgad ensamdomarkompetens i brottmål i tingsrätt	21
3.1 Bakgrund	21
3.2 Promemorieförslag	22
3.3 Remissyttrandena	23
3.4 Överväganden	24
4 Handläggning av avskrivningsbeslut i hovrätt	25
4.1 Gällande rätt	25
4.2 Domstolsverkets förslag	26
4.3 Överväganden	26
5 Förande av protokoll vid föredragning	27
5.1 Gällande rätt	27
5.2 Framställning från hovrätten över Skåne och Blekinge	27
5.3 Överväganden	28
6 Böter enligt rättegångsbalken	29
7 Taxa för personundersökning i brottmål	29
7.1 Inledning	29
7.2 Gällande ordning	30
7.3 Domstolsverkets förslag	31
7.3.1 Undersökningsresultaten	31
7.3.2 Behovet av en personundersökartaxa	31
7.3.3 Författningsfrågor	32
7.4 Remissyttrandena	32
7.5 Överväganden	33
8 Domförhet i fastighetsdomstol	33
8.1 Gällande rätt	33
8.2 Promemorieförslag	34
8.3 Remissyttrandena	34
8.4 Överväganden	35

Prop. 1982/83: 41 70

9	Övriga frågor	35
10	Ikraftträdande	36
11	Upprättade lagförslag	36
12	Hemställan	36
13	Beslut	36
Utdrag av lagrådets protokoll den 19 oktober 1982		37
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 28 oktober 1982		45
1	Anmälan	45
2	Förslag till ändring i lagen (1976:122) om ändring i lagen (1929:145) om skiljemän	48
3	Hemställan	49
4	Beslut	49

Bilagor

Bilaga 1	Rikspolisstyrelsens skrivelse angående rättelse av strafföreläggande och ordningsföreläggande	50
Bilaga 2	Sammanfattning av remissyttranden över frågan om höjning av gränsen för antalet dagsböter i strafförelägganden	53
Bilaga 3	Sammanställning av remissyttranden över frågan om vidgad ensamdomarkompetens i brottmål vid tingsrätt	56
Bilaga 4	Domstolsverkets förslag till lag om ändring i lagen (1964:542) om personundersökning i brottmål	62
Bilaga 5	Sammanfattning av remissyttrandena över domstolsverkets rapport (1981:4) om personundersökartaxa	63
Bilaga 6	De remitterade lagförslagen	64